

VĚDECKÝ ČASOPIS

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

12

ROČNÍK 34 (LXI)
PRAHA
PROSINEC
1988
CENA 10 Kčs

ČESKOSLOVENSKÁ AKADEMIE ZEMĚDĚLSKÁ
ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
PRO ZEMĚDĚLSTVÍ

Redakční rada

Prof. ing. Jiří Tvrdoň, CSc. (předseda), prof. ing. Milan Branický, CSc., RSDr. Rudolf Cerný, prof. ing. Miroslav Grznár, DrSc., doc. ing. Josef Hurta, CSc., ing. Svatopluk Chalupa, CSc., prof. ing. Dimitrij Choma, DrSc., ing. Vladimír Jeníček, DrSc., doc. ing. Mária Kadlečíková, CSc., prof. ing. Ctibor Ledl, DrSc., doc. ing. Juraj Mikita, CSc., doc. ing. Zdeněk Myler, CSc., prof. ing. Jaroslav Píč, DrSc., prof. ing. Karel Svoboda, CSc., prof. ing. Endre Tóth, DrSc., doc. ing. Oldřich Tvrdoň, CSc., ing. Vladimír Vácha, CSc., doc. ing. Karel Vinohradský, CSc., doc. ing. Ivan Zoborský, CSc.

Za vedení časopisu odpovídá prof. ing. Jiří Tvrdoň, CSc.

Redaktorka ing. Hedvika Malíková

OBSAH

Janíček F.: Vliv změn vybavenosti a struktury základních prostředků na hospodářské výsledky zemědělských družstev	909
Novák K., Maca E.: K možnostem hodnocení změn v úrovni hospodaření zemědělských podniků	923
Perlín C., Knížková H.: Produkční možnosti a efektivnost výroby sacharidických zdrojů v ČSSR	933
Dvořák J.: Zajištění ekonomické efektivnosti při realizaci investiční výstavby v potravinářském průmyslu	943

Příloha

Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství
(Nezemědělská činnost v JZD a státních statcích)

СОДЕРЖАНИЕ

Яничек Ф.: Влияние изменений в оснащенности основными средствами и их структуре на хозяйственные результаты сельскохозяйственных кооперативов	909
Новак К., Маца Е.: К возможности оценки изменений уровня хозяйственной деятельности сельскохозяйственных предприятий	923
Перлин Ц., Книжкова Г.: Производственные возможности и эффективность производства сахарных ресурсов в ЧССР	933
Дворжак Я.: Обеспечение экономической эффективности при реализации капитального строительства в пищевой промышленности	943

Приложение

Статистические данные о чехословацком и зарубежном сельском хозяйстве
(Несельскохозяйственная деятельность в единых сельскохозяйственных кооперативах и госхозах)

VLIV ZMĚN VYBAVENOSTI A STRUKTURY ZÁKLADNÍCH PROSTŘEDKŮ NA HOSPODÁŘSKÉ VÝSLEDKY ZEMĚDĚLSKÝCH DRUŽSTEV

Význam zkoumání vybavenosti a struktury základních prostředků a jejich reprodukce je dán jejich postavením v celém reprodukčním procesu, neboť reprodukce základních výrobních fondů určuje rozhodujícím způsobem stupeň rozvoje výrobních sil. Základním prostředkům je proto věnována náležitá pozornost i v dokumentech XVI. a XVII. sjezdu KSČ. V závěrech sjezdů je mimo jiné uloženo zajistit rozhodný obrat ve využívání základních prostředků, urychlit likvidaci zastaralých a neefektivních strojních základních prostředků a nahrazovat je novými, moderními stroji. Právě tato problematika je předmětem našeho příspěvku.

PŘEHLED ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

Základními prostředky, jejich reprodukci, účinností, vybavením, pořízováním z vlastních a cizích zdrojů, strukturou, normováním atd. se zabývá celá řada autorů. Při hodnocení účinnosti základních prostředků např. Blass (1986) uvádí, že dlouhodobou charakteristikou československé ekonomiky — minimálně v posledním desetiletí — je klesající účinnost základních prostředků. Pavlov (1987) konstatuje, že v zemědělských podnicích existují značné rezervy pro zvýšení stupně využití rozhodující zemědělské techniky. Z objektivních faktorů, které jej ovlivňují, je to především neuspokojivá věková struktura zejména traktorového parku.

Belica (1988) dospěl při zkoumání otázek reprodukční dynamiky investiční činnosti v zemědělství mj. k závěru, že tempa investování jsou relativně vysoká, což dokumentuje vývoj fondové vybavenosti, ale na druhé straně účinnost základních prostředků neustále klesá. Dále uvádí, že není zabezpečen proporcionální reprodukční soulad mezi aktivní a pasivní částí investičních celků, což vyvolává potřebu častých rekonstrukcí. Bača a Belica (1981) formulují poznatek: čím více produkce je možno vyrobit korunou základních prostředků, tím méně je třeba investovat.

Tvrdoň (1986) se zamýšlí nad obnovou základních prostředků a spotřebou náhradních dílů. Dochází k závěru, že čím novější základní prostředky bude podnik vlastnit, tím nižší bude spotřeba, tím menší mohou být zásoby a tím rychlejší bude obrátka zásob. Bača (1987) považuje při hodnocení trendu zdrojového zabezpečení reprodukce základních prostředků v JZD za zdravý takový vývoj, při kterém úvěrové zatížení roste pomaleji, nebo alespoň tak rychle, jako vlastní zdroje (investiční fond). Bača a Belica (1981) zabývající se účinností základních pro-

středků a Mosný (1984) řešící problematiku normativů základních fondů mj. uvádějí, že když základní prostředek překoná polovinu své životnosti, neztratí polovinu své výkonnosti, i když se jeho zůstatková hodnota sníží o 50 %.

Problematikou základních prostředků se dále zabývají např. Partyk (1963), Hanzlová (1987), Kolařík a Vebrová (1987) a Poláková (1987). O základních prostředcích v zemědělství píše Furda a Bordáš (1982), Studeník a Vitárius (1983) a další.

CÍL PRÁCE

Cílem příspěvku je posoudit vliv změn vybavenosti, struktury a účinnosti využívání základních prostředků na hospodářské výsledky zemědělských družstev a naznačit zákonitosti vztahů mezi výší a vývojem vybavenosti i vývojem struktury a hospodářskými výsledky. Naší snahou je dále vymezit přibližné (orientační) hodnoty vybraných ukazatelů jak vybavenosti, tak i struktury základních prostředků a jejich vztah k určité úrovni hospodaření.

MATERIÁL A METODIKA

Dokumentacním materiálem pro zkoumanou problematiku jsou údaje z Ročního výkazu o základních prostředcích Zp 1-01, Výsledovky Úč 1A-12, Nákladů Úč Zem 1-04 a Investic Úč 5A-02 za roky 1981–1986. Statistický soubor tvoří 64 ze 73 JZD Jihomoravského kraje, zařazených do dále uvedených skupin. Údaje devíti zemědělských družstev jsme do souboru nezařadili pro neúplnost potřebných podkladových materiálů.

Základem metodického přístupu je v podstatě rozdělení souboru JZD podle úrovně hospodaření, vymezené Souborem opatření k intenzifikaci výroby ... (MZVž ČSR 1981). První skupinu tvoří 19 z 23 JZD s vysokou úrovní hospodaření (přední JZD). Další skupiny jsou složeny z JZD s nízkou úrovní hospodaření, tj. ze zemědělských družstev zaostávajících. Druhá skupina je sestavena z 22 družstev (z 23 celkem) zaostávajících v letech 1981–1985 (zaost. I 1981–1985). Do třetí skupiny je zařazeno 18 z 22 JZD, která mají vzhledem k poklesu úrovně hospodaření zpracovány plány intenzifikace na roky 1986–1990 (zaost. II 1986–1990). Čtvrtá skupina je složena z pěti družstev, která zaostávají od roku 1981 dosud (zaost. III 1981–1990).

Průměrný absolutní a relativní přírůstek je vypočítán z hodnot vyrovnaných přímkou $y = a + bx$. Vzájemné závislosti sledujeme pomocí korelačního koeficientu

$$r = \frac{n \sum x_i \cdot y_i - (\sum x_i) \cdot (\sum y_i)}{\sqrt{[n \cdot \sum x_i^2 - (\sum x_i)^2] \cdot [n \sum y_i^2 - (\sum y_i)^2]}}$$

kde: x – hodnoty nezávisle proměnné

y – hodnoty závisle proměnné

n – počet hodnot

i – 1, 2, ... n

Hodnoty statisticky průkazné pro hranici významnosti $\alpha = 0,1$ označujeme +, pro hranici $\alpha = 0,05$ ++ (vysoce průkazné) a pro hranici $\alpha = 0,01$ +++ (velmi vysoce průkazné).

Do základních prostředků celkem (ZPc) zahrnujeme budovy vč. příslušenství, stavby vč. staveb rozvodných, trvalé porosty, energetické a hnací stroje a zařízení, pracovní stroje a zařízení, přístroje a zvláštní technická zařízení, dopravní prostředky a inventář. Základní prostředky aktivní (ZPa) tvoří ZPc zmenšené o ceny pořizovací budov vč. příslušenství, staveb vč. staveb rozvodných a inventáře. Do základních prostředků strojních (ZPs) řadíme energetické a hnací stroje a zařízení, pracovní stroje a zařízení, přístroje a zvláštní technická zařízení a dopravní prostředky.

VÝSLEDKY

Pro posouzení úrovně vybavenosti zemědělských družstev základními prostředky užíváme ukazatelů vybavenosti půdy základními prostředky (ZPc v pořizovací ceně na hektar zemědělské půdy) a základními prostředky aktivními (ZPa v pořizovací ceně na hektar zemědělské půdy). Údaje jsou zachyceny v tab. I.

I. Vybavenost půdy základními prostředky (Kčs)

JZD	Přední	Zaost. I 1981–85	Zaost. II 1986–90	Zaost. III 1981–90
<i>ZPc . ha⁻¹</i>				
1981	31 994	25 223	25 717	22 100
1982	34 158	26 824	27 328	23 666
1983	37 494	28 844	29 844	24 999
1984	42 249	31 859	31 409	26 021
1985	45 670	35 493	33 412	28 786
1986	51 060	39 761	36 894	33 288
Ø přír. absolutní	3 846	2 906	2 163	2 066
Ø přír. relativní (%)	12,48	12,07	8,53	9,70
<i>ZPa . ha¹</i>				
1981	10 510	9 403	8 159	8 132
1982	11 758	9 442	8 815	8 785
1983	13 179	10 263	9 524	9 406
1984	14 843	11 715	10 140	10 346
1985	16 224	13 213	10 931	12 053
1986	18 105	14 541	12 271	14 055
Ø přír. absolutní	1 515	1 099	786	1 153
Ø přír. relativní (%)	14,69	12,65	9,82	15,21

Z hodnot tab. I vyplývají značné rozdíly jak ve výši, tak v tempech růstu vybavenosti. Podstatně lepší vybavenost předních JZD, která navíc roste i relativně nejrychleji, je zřejmá. Zajímavější je srovnání družstev zařazených do skupin zaost. I, II a III. Z úrovně a vývoje hodnot je vidět, že zaost. I, plnící intenzifikační opatření, byla v prvních třech letech vybavena hůře než zaost. II, jež v té době v intenzifikaci zařazena nebyla. Od roku 1984 je však situace obrácená. Zaost. I se rychle rozvíjí. Zaost. II skutečně začínají zaostávat. Jasným odrazem tohoto stavu je výše průměrného relativního přírůstku vybavenosti, zvyšujícího se u zaost. I o 12,07 %, kdežto u zaost. II pouze o 8,53 %. Tento přírůstek u zaost. II je dokonce o 1,17 bodu nižší než u zaost. III. Nejnížší vybavenosti a absolutního přírůstku, i když jen o 96 Kčs nižšího než u zaost. II, dosahují zaost. III.

Odlišný je stav vybavenosti *ZPa*. Nejvyšší vybavenosti dosahují opět přední JZD. Tato družstva dosahují i nejvyššího průměrného absolutního přírůstku 1 515 Kčs, avšak nejvyššího průměrného relativního přírůstku dosahují zaost. III. Tato JZD rovněž dosahují druhého nejvyššího průměrného absolutního přírůstku vybavenosti. Jejich tempo růstu vybavenosti je tak vysoké, že v roce 1986 již dosahují přibližně stejné vybavenosti jako zaost. I. Nejhorší situace je u zaost. II. Dosahují nejen nejnížšího průměrného relativního a absolutního přírůstku, ale od roku 1984 i nejnížší vybavenosti.

Údaje o struktuře základních prostředků jsou uvedeny v tab. II. Hodnotíme ji podle poměru *ZPa* k *ZPc* a *ZPs* k *ZPc* vyjádřeného v procentech.

II. Struktura základních prostředků (%)

JZD	Přední	Zaost. I 1981–85	Zaost. II 1986–90	Zaost. III 1981–90
<i>ZPa . ZPc⁻¹</i>				
1981	33,17	36,73	31,93	36,07
1982	34,62	34,74	32,54	36,46
1983	35,04	35,13	32,31	36,93
1984	35,10	36,23	32,55	38,96
1985	35,26	36,74	33,10	40,59
1986	34,87	36,04	33,75	41,01
Ø přír. absolutní	0,30	0,10	0,31	1,12
Ø přír. relativní	0,88	0,29	0,99	3,14
<i>ZPs . ZPc⁻¹</i>				
1981	30,07	29,93	30,26	32,63
1982	31,42	29,98	30,77	33,18
1983	31,64	30,58	30,65	33,27
1984	31,83	31,60	31,95	34,89
1985	32,31	32,48	31,59	36,44
1986	32,05	32,42	31,69	37,10
Ø přír. absolutní	0,36	0,60	0,31	0,96
Ø přír. relativní	1,19	2,02	1,03	3,00

III. Vybrané hospodářské výsledky zkoumaných JZD (Kčs)

JZD	Přední	Zaost. I 1981–85	Zaost. II 1986–90	Zaost. III 1981–90
<i>VIPZ . ha¹</i>				
1981	12 178	8 210	9 850	8 540
1982	13 195	9 131	9 383	8 536
1983	12 887	8 911	9 451	8 871
1984	13 342	9 147	9 461	9 199
1985	12 820	9 911	8 734	8 740
1986	13 225	8 864	9 283	8 078
Ø přír. absolutní	130	167	-136	- 39
Ø přír. relativní (%)	1,03	1,94	-1,40	-0,45
<i>UVV . ha⁻¹</i>				
1981	11 108	7 624	6 295	5 162
1982	13 565	9 261	7 383	6 521
1983	13 878	10 202	7 321	6 722
1984	15 677	11 289	7 769	6 339
1985	15 236	10 909	7 836	6 491
1986	20 859	12 520	8 629	7 377
Ø přír. absolutní	1 588	872	385	303
Ø přír. relativní (%)	14,32	10,73	5,86	5,33
<i>ZC . ha⁻¹</i>				
1981	3 413	923	406	-113
1982	4 798	2 126	1 403	859
1983	5 297	2 801	1 045	1 444
1984	5 907	3 450	1 570	1 147
1985	5 624	3 426	1 550	1 020
1986	5 473	3 044	880	670
Ø přír. absolutní	382	433	95	117
Ø přír. relativní (%)	9,26	28,01	10,54	21,50
Ø 1981–86	5 085	2 628	1 142	838

Jak vyplývá z údajů tab. II, relativně nejvíce aktivních základních prostředků vykazují ve všech letech, s výjimkou roku 1981, zaost. III. Dosahují i nejvyššího průměrného absolutního a relativního přírůstku tohoto ukazatele. Druhé nejvyšší úroveň dosahují zaost. I. Tato družstva udržují nejnižším relativním přírůstkem *ZPa* v průběhu sledovaných let strukturu základních prostředků na přibližně stejné úrovni. Přední JZD se umísťují na třetím místě ve výši tohoto ukazatele, a to v absolutní výši i v přírůstcích. Relativně nejméně aktivních základních prostředků využívají zaost. II.

Poněkud odlišná je situace u základních prostředků strojních. Relativně nejvíce strojních základních prostředků i největšího přírůstku dosahují opět zaost. III. Zaost. I se však umísťují až na třetím místě ve výši podílu *ZPs* na *ZPc*. V tempu přírůstku jsou na druhém místě. Na třetím místě ve výši i přírůstcích tohoto ukazatele jsou přední JZD a na posledním, čtvrtém místě jsou zaost. II.

Z porovnání výše a vývoje obou ukazatelů struktury základních prostředků v podstatě vyplývá, že rozdílná tempa jsou vyvolána různými změnami podílu trvalých porostů. Z údajů vysvitá, že relativně nejrychleji se snižuje podíl trvalých porostů u zaost. I, pak u předních JZD. Nepatrně klesá u zaost. II, zvyšuje se u zaost. III.

Zvětšování vybavenosti základními prostředky a změny struktury se rozdílným způsobem promítají do hospodářských výsledků. Abychom tyto změny mohli posoudit, musíme se nejdříve zabývat úrovní hospodářských výsledků. Posuzujeme je podle úrovně vlastní produkce zemědělské (*VIPZ*), upravených vlastních výkonů (*UVV*) a zisku celkem (*ZC*), přepočtených na hektar zemědělské půdy (*ha*) a podle nákladové rentability ($Z \cdot VN^{-1} = R$). Údaje jsou zaznamenány v tab. III a IV.

Nejvyšší vlastní zemědělské produkce dosahují přední JZD, nižší, ale přibližně stejné úrovně zaost. I a II. Nejméně *VIPZ* vyprodukovaly zaost. III. Přírůstkem produkce dosahují přední JZD a zaost. I, přičemž zaost. I vykazují vyšší průměrný absolutní i relativní přírůstek. U zaost. II a III dochází ke snižování vlastní zemědělské produkce. Rychleji klesá její množství u zaost. II.

IV. Nákladová rentabilita ve sledovaných JZD ($ZC \cdot VN^{-1}$) v %

JZD	Přední	Zaost. I 1981–85	Zaost. II 1986–90	Zaost. III 1981–90
1981	14,16	4,52	2,08	−0,89
1982	18,84	10,47	7,88	5,20
1983	19,94	12,98	5,25	9,00
1984	19,68	14,44	8,38	6,65
1985	17,49	13,06	7,55	5,74
1986	15,09	10,70	3,38	3,55
Ø přír. absolutní	0,01	0,29	0,25	0,61
Ø přír. relativní (%)	0,06	3,35	4,81	18,36

Upravené vlastní výkony se zvyšují ve všech sledovaných JZD. Nejvyšší úroveň a nejvyššího absolutního i relativního přírůstku dosahují přední JZD, následovány ve všech ukazatelích zaost. I, II a III v takovém pořadí, jak jsou uvedeny.

Rovněž objem zisku roste u všech zkoumaných zemědělských družstev. V jeho výši a tempech jsou však značné rozdíly. Když porovnáme průměrnou výši za šest sledovaných let, zjistíme, že přední JZD získala 1,93krát více ZC.ha⁻¹ než zaost. I, 4,45krát více než zaost. II, a dokonce 6,07krát více než zaost. III. Nejvyššího tempa zvyšování absolutně i relativně dosáhly zaost. I, následovány u absolutního přírůstku předními JZD a u relativního přírůstku zaost. III. Nejnižšího absolutního i relativního přírůstku dosahují zaost. II.

Také u nákladové rentability vykazují všechna zkoumaná družstva nárůst tohoto ukazatele. V absolutní výši je pořadí stejné jako u Z.ha⁻¹, tedy přední JZD, zaost. I, II a III. U průměrného relativního přírůstku je situace úplně obrácená. Nejlepších výsledků dosahují zaost. III, následovány zaost. II a I. Na posledním místě jsou přední JZD. U průměrného absolutního přírůstku je pořadí zaost. III, I a II. Na posledním místě jsou opět přední JZD.

Abychom mohli co nejobektivněji zhodnotit změny vybavenosti základními prostředky i změny jejich struktury a jejich vliv na hospodářské výsledky, hodnotíme i vztahy mezi vybranými ukazateli. Především nás zajímá relace mezi ZPc, ZPa i ZPs a ziskem celkem, vlastní produkcí zemědělskou (všechny údaje jsou přepočteny na hektar zemědělské půdy) a nákladovou rentabilitou. Tyto vztahy hodnotíme pomocí korelací. Vypočtené hodnoty jsme otestovali. Výsledky testování jsou zachyceny v tab. V.

Z údajů je zřejmé, že statisticky velmi vysoce průkazná ve všech sledovaných letech je vzájemná závislost mezi vybaveností ZPc, ZPa i ZPs a ZC u předních JZD. U zaost. I roste tato závislost s postupem doby, a jak je možné předpokládat, v souladu s postupným zvyšováním úrovně hospodaření a využívání základních prostředků. V porovnání se zaost. I je vývoj u zaost. II zcela opačný. Statistická závislost je prokazatelná již v roce 1982 zvláště u ZPa. Závislost se postupně snižuje a v roce 1985 již není prokazatelná. V roce 1986 byla však tato JZD zařazena do intenzifikace a úroveň hospodaření a využívání základních prostředků se změnila tak, že vztahy mezi ZPc, ZPa i ZPs a ZC jsou opět statisticky vysoce průkazné.

U zaost. III je statisticky průkazný vztah na hladině významnosti 0,1 vykázan pouze v roce 1982 u vztahu ZPa a ZC.

Z uvedeného vyplývá, že nejvyšší závislost je mezi vybaveností podniků ZPa a ZC, následovaná závislostí mezi vybaveností ZPc a ZC a ZPs a ZC.

U vztahu mezi ZPc, ZPa, ZPs a VIPZ je statisticky velmi vysoce průkazná závislost ve všech letech (až na vztah mezi ZPa a VIPZ v roce 1981, kdy je jen vysoce průkazná) u předních JZD. Statistickou průkaznost na různých hladinách významnosti zaznamenáváme pak ještě u zaost. II mezi všemi ukazateli v letech 1982–1984 a v roce 1981 mezi ZPa a VIPZ a základními prostředky a vlastní produkcí zemědělskou v roce 1985.

V roce 1983 byl dále statisticky vysoce průkazný vztah mezi ZPc, ZPa a VIPZ u zaost. III. U zaost. I není ani jeden vztah mezi uvedenými ukazateli statisticky průkazný.

Prakticky neprůkazný je vztah mezi rentabilitou a vybaveností ZPc, ZPa i ZPs. Povšimněme si proto jen počtu průkazností. Nejčastěji je průkazný vztah mezi ZPs a R. Z celkem 11 průkazných závislostí mezi základními prostředky a rentabilitou je šestkrát průkazný vztah mezi ZPa a R, čtyřikrát mezi ZPc a R a jen jednou mezi ZPs a R.

V. Výše a výsledky testování korelačního koeficientu

Rok		1981				1982				1983			
$x - y$	JZD	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
ZPc – ZC		+++ 0.8743	+ 0.3772	0.2438	0.3017	+++ 0.7163	0.2445	0.3898	0.8573	+++ 0.8066	++ 0.4749	+ 0.4448	0.1690
ZPa – ZC		+++ 0.8486	-0.1144	0.2497	0.3246	+++ 0.7935	0.2640	+++ 0.6090	+ 0.8634	+++ 0.8482	+++ 0.6220	++ 0.5261	0.2281
ZPs – ZC		+++ 0.8679	0.3265	0.2654	0.3948	+++ 0.6696	0.0275	+ 0.4224	0.3187	+++ 0.7979	0.2240	++ 0.4998	0.8574
ZPc – VIPZ		+++ 0.7825	0.1772	0.3805	0.7925	+++ 0.8378	0.1876	++ 0.5156	0.7591	+++ 0.8341	0.1258	++ 0.5112	++ 0.9288
ZPa – VIPZ		++ 0.5139	0.2082	++ 0.5265	0.7448	+++ 0.5910	0.1799	+++ 0.7385	0.7590	+++ 0.7041	-0.0702	+++ 0.6639	++ 0.9132
ZPs – VIPZ		+++ 0.6976	0.0977	0.3475	0.5688	+++ 0.6991	-0.1155	+ 0.4489	0.4733	+++ 0.7905	-0.0928	+ 0.4642	0.7809
ZPc – R		++ 0.5124	+ 0.3976	0.1374	0.2437	0.2311	0.0655	-0.0071	0.6805	0.1652	0.2408	0.2473	-0.1224
ZPa – R		+++ 0.6867	-0.1057	0.1539	0.2477	+ 0.4009	0.0513	0.2129	0.7062	0.2669	0.3083	0.3014	-0.0456
ZPs – R		++ 0.5468	0.3186	0.1795	-0.4464	0.1718	-0.1286	0.1001	0.1551	0.1435	0.0303	0.3337	0.6870

ZPc – ZC	+++ 0.6936	+++ 0.6913	-0.1269	-0.6368	+++ 0.8314	+++ 0.7087	0.1107	-0.1290	+++ 0.8295	++ 0.5081	++ 0.5551	-0.1023
ZPa – ZC	+++ 0.7423	+++ 0.7760	+ -0.4598	-0.7022	+++ 0.8913	+++ 0.7437	-0.0204	-0.1441	+++ 0.8700	+++ 0.5056	++ 0.5732	-0.1292
ZPs – ZC	+++ 0.6289	0.3530	-0.1169	-0.3451	+++ 0.8022	+ 0.3701	0.1605	0.2161	+++ 0.7710	++ 0.5079	++ 0.5167	0.0965
ZPc – VIPZ	+++ 0.7944	0.0540	++ 0.5242	++ 0.9194	+++ 0.7750	0.2622	++ 0.4705	0.5295	+++ 0.8999	0.2144	0.3016	0.6686
Zpa – VIPZ	+++ 0.7483	-0.0267	+++ 0.6889	++ 0.8909	+++ 0.7258	0.2454	0.3654	0.4874	+++ 0.7968	0.3291	0.3535	0.6709
ZPs – VIPZ	+++ 0.8020	0.0116	++ 0.5689	0.5748	+++ 0.8237	-0.0773	0.3543	+++ 0.5790	+++ 0.8542	-0.0393	0.2726	0.7032
ZPc – R	0.0894	++ 0.5319	-0.3988	++ -0.9091	0.2217	0.2712	-0.3207	-0.3167	0.2534	0.2650	0.3911	-0.1875
ZPa – R	0.1364	+++ 0.5614	+++ -0.6047	++ -0.9357	0.2755	0.3585	-0.3717	-0.3162	0.3439	0.2920	+ 0.4103	-0.2218
ZPs – R	-0.0080	0.1489	-0.3200	-0.4511	0.1341	-0.0056	-0.2416	0.0622	0.2114	0.2785	0.3409	0.0190

1 – přední JZD

2 – zaost. I 1981–1985

3 – zaost. II 1986–1990

4 – zaost. III 1981–1990

Z výpočtů korelačního koeficientu a jeho testování vyplývá, že neexistuje prakticky žádná závislost mezi vybaveností základními prostředky a rentabilitou. Významnější závislost je mezi výší vlastní produkce zemědělské a vybaveností základními prostředky. Nejvýznamnější závislost je však mezi základními prostředky a ziskem celkem. Domníváme se, že je tomu tak především proto, že odpisy základních prostředků jsou pouze jedním z mnoha činitelů, jež nákladovou rentabilitu ovlivňují. Průkaznost u vztahu mezi základními prostředky a vlastní produkcí zemědělskou je bezesporu významně ovlivněna skutečností, že základní prostředky jsou pořízovány a využívány nejen v zemědělské, ale i v nezemědělské činnosti. Proto je nejprůkaznější vztah mezi základními prostředky a ziskem celkem.

Na základě výsledků testování je tedy možno uvést, že vybavenost družstev základními prostředky, jejich určitá struktura, ale především využití základních prostředků významně ovlivňuje zvláště výši vyprodukovaného zisku. O tom, že je tomu skutečně tak, nás přesvědčují údaje v tab. VI.

VI. Fondová náročnost zisku ($ZPc \cdot ZC^{-1}$)

JZD	Přední	Zaost. I 1981–85	Zaost. II 1986–90	Zaost. III 1981–90
1981	13,363	78,250	159,391	–10,669
1982	8,498	293,763	24,126	32,664
1983	8,225	11,676	17,295	23,517
1984	8,099	10,344	16,130	24,973
1985	8,940	11,676	92,904	51,335
1986	11,129	40,991	198,817	78,469
Ø	9,709	74,450	84,777	42,192
Ø přír. absolutní	–0,285	–29,540	11,494	14,376
Ø přír. relativní (%)	–2,73	–19,92	20,51	×

Z hodnot zachycených v tab. VI je zřejmé, že nejméně základních prostředků na vyprodukování 1 Kčs zisku potřebují přední JZD. V období 1981–1986 k tomu v průměru potřebovali 9,709 Kčs pořizovací ceny základních prostředků. Navíc dosahují růstu účinnosti využívání základních prostředků, neboť průměrný přírůstek (absolutní i relativní) u ukazatele $ZP \cdot ZC^{-1}$ je záporný.

Rovněž zaost. I vykazují růst účinnosti využívání základních prostředků, protože průměrný absolutní i relativní přírůstek tohoto ukazatele je také záporný. Tato družstva dosahují v průběhu sledovaných let průměrně 74,45 Kčs vybavenosti základními prostředky na vyprodukování 1 Kčs zisku.

Účinnost využívání základních prostředků klesá u zaost. II a III a navíc tato družstva potřebují nejvíce základních prostředků na vyprodukování 1 Kčs zisku.

Celkově je tedy možno uvést, že existuje prokazatelná závislost mezi vybaveností základními prostředky a ziskem celkem a že zisk celkem je nejkomplexnějším ukazatelem (z námi zkoumaných indikátorů) odrážejícím úroveň využívání základních prostředků.

Nejlepších hospodářských výsledků dosahují přední JZD. Jejich vybavenost *ZPc*, *ZPs* a *ZPa* roste. Ve prospěch aktivních a strojních základních prostředků se mění struktura základních prostředků. Úroveň zisku u předních JZD je 1,93 až 6,07krát vyšší (v průměru šesti sledovaných let) než je tomu u ostatních skupin JZD. O promyšleném zvyšování úrovně vybavenosti i změnách struktury svědčí také údaje o účinnosti využívání základních prostředků, jež se v předních JZD zvyšuje průměrně ročně o 2,73 % a v roce 1986 dosahuje výše 11,13 Kčs základních prostředků potřebných k získání 1 Kčs zisku. V průměru sledovaných let je to dokonce jen 9,70 Kčs. To je mnohonásobně méně než v dalších skupinách JZD.

Vliv vybavenosti, účinnosti a struktury základních prostředků na výsledky hospodaření se zřetelně odráží i v údajích zachycujících změny v hospodaření zemědělských družstev zařazených do skupin zaost. I, II a III.

Zaost. I zvyšují značným tempem především výši upravených vlastních výkonů a zisku. Vykazují i růst *VLZP*, rentability a účinnosti využívání základních prostředků. Tento vývoj je spojen se zvyšováním vybavenosti, jež průměrně roste o 12,07 % a je jen o 0,41 bodu nižší než je tempo zvyšování vybavenosti u předních JZD. Rychle se zvyšuje i množství *ZPa* a základních prostředků strojních. Struktura základních prostředků se stejně jako u předních JZD mění ve prospěch aktivních a strojních základních prostředků. Účinnost využívání roste rychleji než u předních JZD. Je to však do určité míry způsobeno i tím, že zaost. I dosahují více než osmkrát menší účinnosti využívání základních prostředků.

Proti zaost. I klesá u zaost. II množství vyprodukované vlastní produkce zemědělské. Množství upravených vlastních výkonů a zisku roste, avšak pomaleji než u zaost. I. Zemědělská družstva zařazená do skupiny zaost. II zvyšují stejně jako zaost. I vybavenost základními prostředky, ale pomaleji než zaost. I. Pozitivně hodnotíme i zvětšující se podíl aktivních a strojních základních prostředků. Domníváme se však, že rychleji než aktivní základní prostředky by měly růst strojní základní prostředky. Negativním jevem je velmi vysoké tempo poklesu účinnosti využívání základních prostředků. V podobné situaci jako zaost. II jsou zaost. III.

Celkově je tedy možno uvést, že na úroveň hospodaření má větší vliv vybavenost a účinnost využívání základních prostředků než jejich struktura. Vybavenost nejlepších JZD základními prostředky přesáhla již 50 000 Kčs/ha a dále roste průměrně o 12,48 % ročně. Vybavenost ostatních JZD by se proto měla vzhledem k jejich nižší úrovni zvyšovat podstatně rychleji, avšak tak, aby dosáhla růstu účinnosti využívání základních prostředků.

Za optimální strukturu je možno považovat v současné době podíl asi 35 % aktivních základních prostředků a asi 32 % základních prostředků strojních.

Závěrem je třeba zdůraznit, že jsme se zabývali jen některými ukazateli vybavenosti a struktury základních prostředků a jejich vlivem na vybrané ukazatele hospodářských výsledků. Je nesporné, že tyto vztahy významně ovlivňuje např. i soulad struktury výroby se strukturou základních prostředků, komplexnost technologických linek apod. Je proto třeba si uvědomit určitou omezenost našich výsledků.

- BACA, J.: K zdokonaľovaniu hodnotovej stránky reprodukcie základných prostredkov. Zeměd. Ekon., 33, 1987, č. 10.
- BACA, J.—BELICA, M.: K účinnějšímu využívání základných prostriedkov. Zeměd. Ekon., 27, 1981, č. 9.
- BLAAS, A.: Skúsenosti banky z hodnotenia efektívnosti investícií. Fin. a Úvěr, 1986, č. 3.
- BELICA, M.: K otázkám reprodukční dynamiky investiční činnosti v poľnohospodárstve. Zeměd. Ekon., 34, 1988, č. 1.
- FURDA, V.—BORDÁS, V.: Vplyv rastu materiálne-technickej základne na ekonomickú konsolidáciu družstva. Ekon. Zeměd., 1982, č. 4.
- HANZLOVÁ, D.: Reprodukce základných výrobních prostriedků. Polit. Ekon., 35, 1987, č. 7.
- KOLARÍK, M.—VEBROVÁ, L.: Využití základných prostriedků v průmyslu ČSR. Plán. Hosp., 1987, č. 1.
- MOSNÝ, D.: Tvorba plánovaných normatívnych parametrov základných výrobních fondov v poľnohospodárstve. Zeměd. Ekon., 30, 1984, č. 8.
- PARTYK, B.: Evidence a rozbor základných prostriedků. Praha, SNTL 1963.
- PAVLUS, M.: Využití zemědělské techniky v zemědělství ČSR. Plán. Hosp., 1987, č. 1.
- POLÁKOVÁ, E.: Príspevok k problematike využívania základných prostriedkov. Plán. Hospod., 1987, č. 4.
- STUDENÍK, B.—VITÁRIUS, L.: Substitúcia živej práce v poľnohospodárstve. Ekon. Zeměd., 1983, č. 2.
- TVRDOŇ, O.: Zamýšlení nad obnovou základných prostriedků a spotřebou náhradních dílů. Ekon. Zeměd., 1986, č. 12.

Došlo 4. 5. 1988

JANÍČEK F., Vysoká škola zemědělská, Brno

Vliv změn vybavenosti a struktury základních prostředků na hospodářské výsledky zemědělských družstev

Zeměd. Ekon., 34, 1988, č. 12, s. 909–922. — 6 tab., lit. 13, res. čes., rus., angl., něm.

kraj Jihomoravský, JZD, základní prostředky, struktura, vybavenost, výsledky hospodaření, analýza vztahů, výsledky výzkumu

Článek se zabývá vybaveností JZD základními prostředky, jejich strukturou a účinností jejich využívání. Je zkoumán vztah mezi vývojem výsledků hospodaření a vývojem vybavenosti a struktury základních prostředků. Na základě výsledků výzkumu je naznačena optimální vybavenost základními prostředky a jejich optimální struktura a jsou uvedeny údaje o účinnosti základních prostředků v nejlépe hospodářících podnicích.

ЯНИЧЕК Ф., Сельскохозяйственный институт, Брно

Влияние изменений в оснащенности основными средствами и их структуре на результаты хозяйственной деятельности сельскохозяйственных кооперативов

Zeměd. Ekon., 34, 1988, № 12, с. 909–922. — 6 табл., лит. 13, рез. чешск., русск., англ., нем.

Южноморавская область, единые сельскохозяйственные кооперативы, структура, оснащённость, результаты хозяйственной деятельности, анализ отношений, результаты исследования

В статье рассматриваются вопросы оснащённости единых сельскохозяйственных кооперативов основными средствами, структуры основных средств и эффективности их использования. Анализируется отношение между развитием результатов хозяйствования, оснащённостью и структурой основных средств. На основе результатов исследования намечается оптимальная оснащённость основными средствами и их оптимальная структура, приводятся данные об эффективности основных средств в экономически наиболее сильных хозяйствах.

JANÍČEK F., University of Agriculture, Brno

The Effect of Changes in the Availability and Structure of the Basic Means on the Results of Economy of Co-operative Farms

Zeměd. Ekon., 34, 1988, No. 12, pp. 909–922. — 6 tabs, refs 13, summaries in cs, ru, en, de

South Moravian region, co-operative farm, basic means, structure, availability of basic means, results of economy, analysis of relations, results of research

The availability of the basic means, their structure and effectiveness of the utilization on a co-operative farm are dealt with. Examined are the relations between the development of economic results and the development of availability and structure of the basic means. On the basis of the results of research, an optimum availability of the basic means and their optimum structure are outlined and the data on effectiveness of the basic means are stated in the enterprises with the best economic results.

Einfluß der Veränderungen des Ausstattungsgrades und der Struktur der Grundmittel auf die Wirtschaftsergebnisse der LPG

Zeměd. Ekon., 34, 1988, Nr. 12, S. 909–922. — 6 Tab., Lit. 13, Zus. in Tschech., Russ., Engl., Dtech.

Bezirk Südmähren, LPG, Grundmittel, Struktur, Ausstattungsgrad, Wirtschaftsergebnisse, Analyse der Beziehungen, Forschungsergebnisse

Der Beitrag befaßt sich mit dem Ausstattungsgrad der LPG mit Grundmitteln, deren Struktur und der Wirksamkeit ihrer Nutzung. Untersucht wird die Beziehung zwischen der Entwicklung der Wirtschaftsergebnisse und der des Ausstattungsgrades sowie der Struktur der Grundmittel. Ausgehend von den Forschungsergebnissen wird der optimale Ausstattungsgrad, Struktur sowie Angaben über die Wirksamkeit der Nutzung der Grundmittel in den am besten wirtschaftenden Betrieben angeführt.

Adresa autora:

Ing. František Janíček, CSc., Vysoká škola zemědělská, Zemědělská 1, 613 00 Brno

Socialistické zemědělství zaznamenalo u nás od svého počátku do současnosti nebývalý rozvoj. V mnoha směrech se vyrovnalo, případně předstihlo i některé země s vysoce rozvinutým zemědělstvím. To však neznamená, že i při těchto vysoce pozitivních výsledcích byl tento složitý proces bez problémů. Od počátku sedmdesátých let se začal realizovat extenzivní rozvoj našeho zemědělství, který přetrvává dosud (růst výrobní spotřeby stále předbíhá tempo růstu společenského produktu a ještě více tvorbu národního důchodu v zemědělství). Jednou ze základních příčin, která tento přetrvávající stav vyvolává, jsou nevyrovnané a zhoršující se hospodářské výsledky zemědělských podniků. O jednom z možných přístupů jejich vyhodnocování pojednává tento příspěvek na příkladě JZD okresu Uherské Hradiště.

LITERÁRNÍ PŘEHLED

Vzhledem k tomu, že zaměření příspěvku je orientováno na metodické řešení optimálních relací ekonomického vývoje a jeho praktické využití v podmínkách JZD, pokládáme za vhodné postihnout výchozí stav poznatkové základny především v těchto směrech:

- makro a mikroekonomické souvislosti zemědělského reprodukčního procesu, možnosti jeho analýzy a intenzifikace;
- způsoby matematicko-statistického zpracování a vyhodnocování těchto souvislostí.

Otázkami intenzifikace reprodukčního procesu se zabývali již klasikové marxismu-leninismu. Také v dalším období, zejména v posledních dvou desetiletích, je extenzivnímu a intenzivnímu typu reprodukce věnována v ekonomické teorii a hospodářské praxi mimořádná pozornost. Z našich autorů, kteří se věnují těmto velmi složitým sociálně ekonomickým otázkám z celospolečenských hledisek, je nutno jmenovat alespoň Dvořáka J. (1987), Dvořáka Z. (1987), Tomse (1985) a Valentu (1987), kteří spolu s mnoha dalšími autory poukazují na nezbytnost přechodu celého národního hospodářství na všestranně intenzivní typ rozvoje. To je také obsaženo v mnoha dokumentech stranických a státních orgánů, zejména pak v usnesení 7. zasedání ÚV KSČ v roce 1987.

Problematikou zemědělského reprodukčního procesu, jeho intenzifikací, jakož i analýzou se zabývají ve svých pracích především Ambroš (1986), Dufek a kol. (1985), Flek (1983), Choma (1985 a 1986), Jeníček a Flek (1987), Krilek (1986), Píč (1983) a Vinohradský (1983), kteří i s dalšími autory

chápe intenzifikaci zemědělské výroby jako proces úspory výrobních zdrojů a zvyšování jejich účinnosti prostřednictvím vědeckotechnického rozvoje, zvyšování kvalifikace pracovníků, zdokonalování organizace a řízení, zlepšování struktury a kvality zemědělských produktů při současném rozvíjení biosféry, což ve svém celku zabezpečí žádoucí zvyšování ekonomické efektivity zemědělské výroby.

Z tohoto pojetí vyplývá, že objem a kvalita produkce bude záviset ani ne tak na rozsahu použitého kapitálu a množství pracovních sil, jako na vydatnosti a síle výrobních komponent uváděných do pohybu, tj. především na stavu a aplikaci vědy jako všeobecné produktivní síly společnosti, což je také zdůrazněno v mnoha usneseníh stranických a státních orgánů.

Při matematicko-statistickém zpracování a vyhodnocování změn v úrovni hospodářských výsledků JZD je využito především poznatků z prací, které publikovali Kozák a Seger (1975), Kubíček a kol. (1979), Maca (1986) a Reisenauer (1965).

MATERIÁL A METODIKA

Rozborová činnost předkládané studie vychází z faktografických údajů získaných z výkazů okresního oddělení ČSÚ a OZS Uherského Hradiště, charakterizujících vybrané ekonomické ukazatele hospodářské činnosti JZD okresu Uherské Hradiště za léta 1971 až 1985. Zkoumané období je diferencováno v souladu s pětiletými plány rozvoje národního hospodářství.

Při zkoumání trendu posuzovaných ukazatelů je využito modelů vývojových tendencí lineárního typu a pro analytickou činnost jsou vypočteny průměrné roční relativní změny za pětileté intervaly.

Způsob výpočtu je zřejmý z následujícího přehledu:

Typ funkce	Absolutní růst (pokles)	Relativní růst (pokles)
$y' = a + b \cdot t$	b	$P = \frac{b}{a + b \cdot t}$
$y' = F(t)$	$F(t) = \frac{dy}{dt}$	

Stěžejní význam vypočtených průměrných ročních relativních změn hodnocených jevů pak spočívá v tom, že jejich prostřednictvím lze analyzovat vzájemné, z ekonomického hlediska zdůvodněné relace v jejich dynamice.

Vycházíme-li v této souvislosti z pojetí, že k nejvýznamnějším celospolečenským zájmům ve vztahu k výrobní činnosti zemědělských podniků a existujícím rezervám v oblasti ekonomiky patří především požadavek růstu zisku a rentability jako kritérií efektivity výroby a zdrojů rozšířené reprodukce (1), zájem na účinném využívání základních prostředků (2), zájem na nižší pracovní a růstu produktivity živé práce (3), zájem na maximálním růstu tržní zemědělské produkce, která vytváří základ pro kontinuální uspokojování potřeb socialistické společnosti v přímé návaznosti na zvyšování její životní úrovně (4) a v neposlední řadě i zájem na přednostním růstu aktivních základních prostředků, jejichž technické parametry se největší mírou podílejí na zvyšování objemu produkce, produktivity práce a efektivity výroby proti pasívním základním prostředkům (5, 6), lze dané požadavky na optimální strukturální změny ve výrobních zdrojích vyjádřit soustavou nerovností:

- (1) $P_Z > P_V > P_{VN}$
- (2) $P_{HPC} > P_t$
- (3) $P_{TPZ} > P_{HPZ}$
- (4) $P_V > P_{ZP}$
- (5) $P_{SZ} > P_{PZP}$
- (6) $P_{OZP} > P_{PZP}$

kde: P – průměrná roční relativní změna posuzovaných ukazatelů na 1 ha z. p. v procentech
 Z – zisku
 V – výkonů
 VN – vlastních nákladů
 R – rentability
 HPC – hrubé produkce celkové
 t – spotřeby živé práce (časového fondu)
 TPZ – tržní produkce zemědělské
 HPZ – hrubé produkce zemědělské
 ZP – základních prostředků v pořizovacích cenách
 PZP – pasívních základních prostředků (budov a staveb) v pořizovacích cenách
 SZ – strojů a zařízení (energetických, hnacích a pracovních nástrojů a zařízení v pořizovacích cenách)
 OZP – ostatních základních prostředků (přístrojů a zvláštních technických zařízení, dopravních prostředků, inventáře, zvířat, pozemků a trvalých porostů (v pořizovacích cenách))

VÝSLEDKY A DISKUSE

Vycházíme-li z metodických aspektů předkládané práce, pak můžeme na prvním místě uvést (tab. I a II), že kritérium přednostního růstu zisku a rentability výroby (relace 1) bylo v daném souboru JZD jako celku realizováno pouze v období 1971 až 1975. Za závažné zjištění považujeme i tu skutečnost, že v letech 1976 až 1980 došlo k relativně rychlejšímu růstu výkonů proti zisku a že v letech 1981 až 1985 pak vlastní náklady vykazaly relativně vyšší růst než zisk resp. výkony. Tato skutečnost se projevuje v negativním vývoji nákladové rentability v období 1981 až 1985 (−0,73 % průměrně ročně).

Hodnotíme-li realizaci tohoto kritéria z hlediska jednotlivých JZD, potom lze uvést, že v letech 1971 až 1975 byla daná relace splněna (tab. II) v devíti JZD (56,25 %) a v letech 1976 až 1980 v sedmi JZD (43,75 %). V posledním pětiletí je to již jen ve čtyřech JZD (JZD Nedachlebice, JZD Polešovice, JZD Uherský Brod a JZD Zlechov), tj. ve 25 % JZD okresu Uherské Hradiště. Jednou ze základních příčin tohoto nepříznivého vývoje je neustále se zvyšující výrobní spotřeba, zejména pak přímá výrobní spotřeba materiálu a spotřeba nakupovaných subdodávek. Obdobný vývoj lze zaznamenat také na makroekonomické úrovni, jak uvádí Jeníček a Flek (1987) a Flek (1983), a v mnoha dalších zemědělských podnicích (Choma 1985).

Mnohem příznivější je vývoj v produktivitě živé práce (relace 2), neboť ta se v posuzovaných obdobích zvyšovala (až na dvě JZD v letech 1971 až 1975 a jedno JZD v letech 1981 až 1985). Také spotřeba živé práce na 1 ha z. p. (obr. 1) vykazuje klesající tendence. K obdobným poznáním dospěli na úrovni zemědělství jako celku Jeníček a Flek (1987), Flek (1983) a na mikroekonomické úrovni kupř. Choma (1985).

I. Průměrné roční relativní změny (P_v %) relací vybraných ekonomických ukazatelů v JZD okresu Uherské Hradiště v období 1971 až 1985 diferencovaně podle pětiletok: A = 1971–1975, B = 1976–1980, C = 1981–1985

JZD		Z	V	VN	R	HPC	t	TPZ	HPZ	ZP			
										celkem	PZP	SZ	OZP
Babice	A	5,11	9,32	10,82	-10,13	12,44	2,50	7,61	1,46	2,33	5,03	1,85	17,78
	B	14,78	4,88	3,18	16,77	10,27	-0,43	6,47	8,76	4,97	5,25	5,64	3,14
	C	1,50	4,84	5,80	-6,11	4,27	-2,18	-1,65	0,53	8,49	8,81	6,17	9,83
Bánov	A	8,81	7,57	7,31	7,93	7,54	1,76	3,76	5,36	4,29	3,14	-4,46	22,74
	B	13,63	4,56	3,82	11,42	6,11	-1,81	10,22	9,92	5,62	6,01	7,00	6,06
	C	1,71	4,43	5,88	-7,62	5,72	0,61	3,98	6,56	9,08	9,66	8,07	7,11
Bílovice	A	11,47	6,56	5,96	13,98	7,22	-0,10	5,07	3,13	4,19	2,90	3,35	8,96
	B	1,18	1,74	2,15	-0,72	4,23	-4,41	7,12	8,20	2,28	3,31	-2,80	1,81
	C	2,81	5,26	5,36	-3,32	2,59	-0,01	2,71	6,33	5,18	2,36	10,91	7,53
Boršice	A	11,53	2,74	0,20	11,72	-2,24	-3,18	0,37	-1,43	6,65	6,73	-7,91	12,13
	B	2,38	1,19	0,72	1,83	3,93	-3,55	5,47	10,14	1,31	-1,04	9,27	3,75
	C	3,71	1,27	2,45	1,35	0,73	-1,54	-11,58	-2,15	9,91	12,37	9,08	2,33
Dolní Němčí	A	-4,06	4,20	5,25	-11,82	4,19	-1,54	4,65	2,41	4,25	3,01	1,84	12,26
	B	11,33	7,73	7,92	4,78	8,01	4,27	10,87	13,96	13,64	15,29	9,20	6,95
	C	0,55	2,49	1,85	-1,44	1,93	-0,85	1,37	2,55	5,32	4,05	10,13	7,12
Hluk	A	7,35	5,68	4,33	2,81	5,69	-0,40	6,20	-0,77	6,24	3,70	-5,28	21,88
	B	2,89	9,41	2,49	1,50	6,55	0,60	10,00	11,82	5,42	6,09	6,34	3,03
	C	7,51	0,89	2,68	8,03	4,57	-2,10	3,69	4,15	4,97	6,17	8,27	-4,29
Kunovice	A	10,62	4,99	3,87	7,85	4,85	1,69	4,92	3,39	4,53	2,25	12,90	3,44
	B	3,11	2,85	1,33	-0,06	0,64	-2,23	6,44	8,34	3,30	4,58	3,04	7,86
	C	2,60	4,23	5,69	-4,27	5,31	-0,12	1,20	2,43	7,26	6,81	7,67	8,39

Nedachlevice	A	0,72	0,39	-1,16	1,62	0,24	-11,02	2,49	-0,12	2,20	2,45	0,01	2,34
	B	7,06	5,38	6,57	0,37	6,70	-1,38	4,47	5,60	5,42	8,65	4,16	6,83
	C	5,69	4,11	2,77	3,23	0,36	-4,74	4,54	4,40	5,04	0,20	15,62	7,02
Nivnice	A	9,25	3,84	1,87	7,98	3,43	-5,78	6,93	5,79	4,05	2,04	9,72	9,26
	B	11,11	7,01	6,67	7,55	6,80	2,95	8,74	10,50	5,92	5,60	5,23	8,00
	C	1,35	2,42	4,10	-11,67	4,53	-2,38	4,41	3,37	5,29	4,40	7,40	6,76
Polešovice	A	9,64	7,42	8,48	0,11	5,64	1,49	8,33	6,28	7,10	6,26	4,41	9,02
	B	6,41	2,76	2,79	0,76	2,20	-1,51	7,72	10,42	9,11	9,57	9,30	8,13
	C	13,14	3,20	1,24	13,53	-9,00	-1,00	-0,08	2,86	9,46	13,64	6,71	-9,93
Havříce	A	0,17	5,47	5,73	-6,39	4,56	-2,29	5,04	2,57	1,58	2,53	-13,01	9,17
	B	4,96	2,45	1,83	4,07	3,84	-2,04	7,79	9,77	4,35	5,07	0,40	4,04
	C	11,70	4,86	5,69	8,33	2,54	-0,28	-1,60	0,52	7,14	5,81	10,20	8,52
Staré Město	A	3,98	6,10	5,75	-1,56	7,07	-0,47	6,01	2,72	7,00	2,50	-5,33	14,99
	B	7,73	6,29	7,71	0,69	5,41	-0,69	11,03	12,30	8,32	8,71	9,67	4,96
	C	9,16	8,08	9,21	-0,71	2,70	-0,28	0,75	1,33	9,27	9,88	9,70	6,82
Uherský Brod	A	4,90	5,69	3,53	1,28	-0,23	1,17	3,19	-0,18	2,14	-0,48	3,31	10,63
	B	0,60	1,82	2,42	-1,96	2,93	2,11	0,24	5,44	0,69	0,19	4,30	5,70
	C	11,04	4,41	3,44	9,04	3,85	-2,38	1,30	3,95	5,98	5,09	10,61	4,46
Vlčnov	A	13,51	5,38	3,42	11,53	5,82	0,09	5,39	4,60	5,09	3,62	8,99	-4,16
	B	11,44	7,53	6,73	5,83	9,57	-0,97	8,88	10,15	12,74	14,58	7,76	6,77
	C	1,76	5,40	8,69	-18,49	0,96	-0,05	3,63	0,74	5,44	3,00	10,06	10,98
Záhorovice	A	8,71	7,53	7,87	12,28	7,52	-4,19	1,89	-0,52	9,85	10,57	-1,89	14,06
	B	8,45	5,53	6,85	3,56	6,92	-4,95	9,59	11,26	3,97	3,21	6,41	6,82
	C	7,43	2,48	4,13	3,98	0,21	-2,46	-0,73	2,21	5,83	5,53	9,89	2,83
Zlechov	A	9,96	6,03	5,80	5,20	4,52	-3,66	7,99	5,73	7,19	7,35	2,58	12,15
	B	1,08	2,66	2,09	-1,48	6,24	-3,24	8,01	10,42	5,05	4,39	9,17	7,55
	C	3,90	3,17	1,46	4,73	0,36	-0,66	3,04	1,80	4,03	4,57	3,29	1,75
Celkem	A	8,89	7,79	4,75	4,96	4,63	-0,71	6,80	2,92	5,91	4,21	1,66	12,25
	B	5,75	5,77	4,69	1,32	4,96	-0,10	5,62	10,06	7,01	6,36	7,02	6,00
	C	4,37	3,84	4,41	-0,73	3,06	-1,81	0,92	2,06	7,26	9,02	8,17	2,13

Požadované relace: (1) $P_Z > P_V > P_{VN}$ (2) $P_{HPC} > P_i$ (3) $P_{TPZ} > T_{HPZ}$ (4) $P_V > P_{ZP}$ (5) $P_{SZ} > P_{PZP}$ (6) $P_{OZP} > P_{PZP}$

II. Absolutní a relativní četnosti splnění optimálních relací ekonomického vývoje v JZD okresu Uher-ské Hradiště v období 1971 až 1985 diferencovaně podle pětiletých

Období	(1)		(2)		(3)		(4)		(5)		(6)	
	absol.	rel.	absol.	rel.	absol.	rel.	absol.	rel.	absol.	rel.	absol.	rel.
1971–75	9	56,25	14	87,50	15	93,75	9	56,25	5	31,25	14	87,50
1976–80	7	43,75	16	100,00	1	6,25	4	25,00	7	43,75	7	43,75
1981–85	4	25,00	15	93,75	4	25,00	1	6,25	10	62,50	4	25,00

$$(1) P_Z > P_V > P_{VN}$$

$$(2) P_{HPC} > P_I$$

$$(3) P_{TPZ} > P_{HPZ}$$

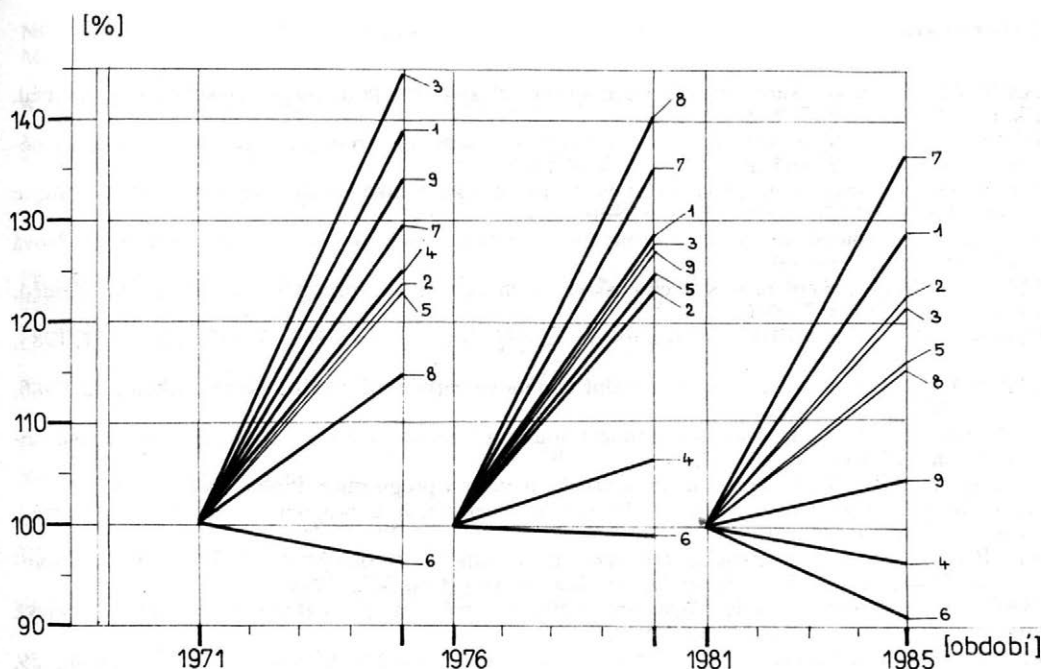
$$(4) P_V > P_{ZP}$$

$$(5) P_{SZ} > P_{PZP}$$

$$(6) P_{OZP} > P_{PZP}$$

Obsahem třetí relace je vztah tržní zemědělské produkce k hrubé zemědělské produkci. Z tab. II je zřejmé, že rychlejšího růstu tržní zemědělské produkce před hrubou zemědělskou produkcí bylo v daném souboru JZD dosaženo především v časovém intervalu 1971 až 1975, neboť tohoto požadavku bylo dosaženo v 93,75 % podniků (jen v JZD Bánov bylo dosaženo opačného vývoje). V letech 1976 až 1980 bylo dosaženo rychlejšího růstu tržní zemědělské produkce před hrubou zemědělskou produkcí již jen v jednom JZD (Bánov). V následujícím pětiletém období (1981 až 1985) dosáhla tohoto vývoje čtyři JZD – Nedachlebice, Nivnice, Vlčnov a Zlechov. Z detailních údajů uvedených v tab. I je patrné, že v časovém období 1976 až 1980 (až na JZD Bánov) a 1981 až 1985 (až na uvedené čtyři JZD) byl zvýšený nárůst v HPZ spotřebován ve vlastní výrobě JZD (tím se snížila otevřenost JZD v zemědělské výrobě).

Pokud jde o efektivnost základních prostředků (relace 4 v tab. II), pak lze uvést, že jednoznačného splnění dané relace v analyzovaném souboru JZD jako celku bylo dosaženo jen v období 1971 až 1975 (7,79 a 5,91 %). Nejméně příznivé relace bylo dosaženo v pětiletí 1981 až 1985 (3,84 a 7,26 %). Z hlediska jednotlivých JZD bylo požadovaného zvyšování efektivnosti základních prostředků dosahováno v jednotlivých pětiletých obdobích následovně: u 56, 25, 25 a 6,25 % podniků. Takovýto vývoj ukazuje na neustálé snižování využití základních prostředků v daných JZD. Třeba však podotknout, že tento nežádoucí jev, který má širší platnost (Jeníček a Flek 1987, Choma 1986, Krilek 1986), je zapříčiněn mnoha objektivními (kupř. dlouhodobým nedostatkem kvalitní, spolehlivé a výkonné techniky, nedostatkem náhradních dílů, rychlým růstem cen zemědělské techniky atd.), ale i subjektivními faktory. Svůj vliv v tomto ohledu sehrává také nevhodná struktura základních prostředků (viz také relace 5 a 6), neboť požadavek rychlejšího růstu aktivních základních prostředků (stroje a zařízení) proti pasívním základním prostředkům byl v daném souboru JZD jako celku splněn pouze v letech 1975 až 1980 (7,02 a 6,36 %). Z hlediska ostatních základních prostředků pouze v časovém intervalu 1971 až 1975 (12,25 a 4,21 %). Tyto nepříznivé relace jsou shodné s vývojem v celém našem zemědělství a přispívají k jeho extenzivnímu rozvoji.

1 - výkony na 1 ha z. p.
2 - VN na 1 ha z. p.
3 - zisk na 1 ha z. p.

4 - rentabilita
5 - HPC na 1 ha z. p.
6 - t na 1 ha z. p.

7 - ZP na 1 ha z. p.
8 - HZP na 1 ha z. p.
9 - TPZ na 1 ha z. p.

1. Relativní vyjádření trendu vybraných ekonomických ukazatelů souboru JZD okresu Uherské Hradiště za období 1971–1985

ZÁVĚR

Z dosažených výsledků, které byly získány na podkladě uplatněného metodického postupu, je patrné, že v JZD okresu Uherské Hradiště rovněž dochází k neustálému snižování rentability výroby (z 4,96 % v letech 1971–1975 až na – 0,73 % v období 1981 až 1985). To je způsobeno především poklesem zisku a výkonů, na jejichž objem byly vynakládány v podstatě stejné vlastní náklady (tab. I). Tento negativní vývoj je provázen ještě tím, že tržní zemědělská produkce se zpomaluje za vývojem hrubé produkce zemědělské. Za negativní jev lze považovat i snižování efektivnosti základních prostředků (v letech 1971 až 1975 jí bylo dosaženo v devíti JZD, v letech 1981 až 1985 jen v jednom ze 16 JZD). Svůj vliv v tomto ohledu sehrál i rychlejší nárůst pasívních základních prostředků před aktivními.

Všechny tyto skutečnosti, které jsou detailně uvedeny v tab. I a II a na obr. 1, svědčí o tom, že jejich řešení spočívá v uplatnění systémových přístupů, které vytvoří podmínky pro naplnění usnesení 7. zasedání ÚV KSČ v roce 1987 a tím i předpoklady pro přechod zemědělských podniků na intenzivní rozvoj.

- AMBROŠ, P.: K otázkám merania ekonomickej efektívnosti poľnohospodárskej výroby. Zeměd. Ekon., 32, 1986, s. 603–615.
- DUFEK, J. a kol.: Metodologické aspekty modelování a prognózování perspektivního rozvoje zemědělské výroby. [Závěrečná zpráva.] Brno, VŠZ 1985.
- DVOŘÁK, J.: Přestavba hospodářského mechanismu — podmínka uskutečnění hospodářské strategie strany. Nová Mysl, 1987, zvl. číslo, s. 51–60.
- DVOŘÁK, Z.: Souvislosti sociální a ekonomické politiky v současné etapě výstavby socialismu. Nová Mysl, 1987, č. 9, s. 69–90.
- FLEK, J.: Reprodukční proces v československém zemědělsko-průmyslovém komplexu. Zeměd. Ekon., 29, 1983, s. 497–505.
- CHOMA, D.: Některé otázky tvorby a rozdělování výsledků výroby v JZD. Zeměd. Ekon., 31, 1985, s. 839–852.
- CHOMA, D.: Podnikové aspekty materiální a fondové náročnosti výroby. Zeměd. Ekon., 32, 1986, s. 617–630.
- JENÍČEK, V.—FLEK, J.: Makroekonomické souvislosti reprodukčního procesu čs. zemědělství. Zeměd. Ekon., 33, 1987, s. 763–775.
- KOZÁK, J.—SEGER, J.: Jednoduché statistické metody v prognostice. Praha, SNTL 1975.
- KRILEK, J.: Pojetí intenzity zemědělské výroby a její vztah k ekonomické efektívnosti. Zeměd. Ekon., 32, 1986, s. 587–602.
- KUBÍČEK, J. a kol.: Matematicko-statistické metody analýzy vývojových tendencí a prognózy rozvoje zemědělského výrobního procesu. [Závěrečná zpráva.] Brno, VŠZ 1979.
- MACA, E.: Ekonomická analýza dynamiky substituce živé práce prací zhmotnělou v okrese Uherské Hradiště. [Diplomová práce.] Brno, VŠZ 1986.
- PÍČ, J.: Intenzivní reprodukce a ekonomická efektívnost zemědělské výroby. Zeměd. Ekon., 29, 1983, s. 111–120.
- REISENAUER, R.: Metody matematické statistiky. Praha, SNTL 1965.
- TOMS, M.: Kritérium efektívnosti, soustava ukazatelů plánu a zdokonalování hospodářského mechanismu. Nová Mysl, 1985, č. 11, s. 72–85.
- VALENTA, F.: Ekonomická teorie v přestavbě. Nová Mysl, 1987, č. 10, s. 84–95.
- VINOHRADSKÝ, K.: Kritéria ekonomické efektívnosti rostlinné a živočišné výroby. Zeměd. Ekon., 29, 1983, s. 135–143.
- Za důslednou realizaci linie XVII. sjezdu KSČ na urychlení hospodářského a sociálního rozvoje, za komplexní přestavbu, za prohloubení socialistické demokracie. 7. zasedání ÚV KSČ ve dnech 17. a 18. prosince 1987. Praha, Svoboda 1987.

Došlo 8. 2. 1988

NOVÁK K., Vysoká škola zemědělská, Brno
MACA E., Státní statek Kroměříž

K možnosti hodnocení změn v úrovni a vývoji hospodaření zemědělských podniků

Zeměd. Ekon., 34, 1988, č. 12, s. 923–932. — 1 graf, 2 tab., lit. 18, res. čes., rus., angl., něm.

intenzifikace, výsledky hospodářské, analýza vztahů, analýza časových řad, analýza ekonomická

Príspevok obsahuje metodický prístup, ktorý lze uplatnit při hodnocení změn v úrovni a vývoji hospodaření zemědělských podniků. Jeho podstata spočívá v tom, že při zkoumání trendu posuzovaných ukazatelů je využito modelů vývojových tendencí lineárního typu a pro analytickou činnost jsou vypočteny průměrné roční relativní změny za pětileté intervaly. Vhodnost tohoto metodického přístupu je ověřována na příkladě JZD okresu Uherské Hradiště.

НОВАК К., Сельскохозяйственный институт, Брно
МАЦА Э., Госхоз Кромержиж

K možnosti ocenění změn v úrovni a vývoji hospodaření zemědělských podniků

Zeměd. Ekon., 34, 1988, № 12, s. 923–932. — 1 рис., 2 табл., лит. 18, рез. чешск., русск., англ., нем.

интенсификация, хозяйственные результаты, анализ отношений, анализ временных рядов, экономический анализ

В статье излагается методический подход, который можно применить при оценке изменений уровня и развития хозяйственной деятельности сельскохозяйственных предприятий. Его суть заключается в том, что при изучении тренда анализируемых показателей применяется модель тенденций развития линейного типа, а для аналитической деятельности определяются среднегодовые относительные изменения за пятилетние интервалы. Пригодность данного методического подхода была испытана на примере единого сельскохозяйственного кооператива района Угерске Градиште.

NOVÁK K., University of Agriculture, Brno
MACA E., Kroměříž State Farm

A Possibility of Evaluating the Changes in the Economy and its Development in Agricultural Enterprises

Zeměd. Ekon., 34, 1988, No. 12, pp. 923–932. — 1 graph, 2 tabs, refs 18, summaries in cs, ru, en, de

intensification, economic results, analysis of relations, analysis of time series, economic analysis

A methodical approach is presented which can be applied to the evaluation of changes in the economy and its development in agricultural enterprises. It is based on the fact that when examining the trend of the observed indicators, the models of developmental trends of linear type are used and the average relative yearly changes are calculated for the analytical activity over five-year intervals. Suitability of this methodical approach is tested on an example of a co-operative farm in the Uherské Hradiště district.

Möglichkeiten der Bewertung der Veränderungen des Niveaus und der Entwicklung der Wirtschaftstätigkeit der Landwirtschaftsbetriebe

Zeměd. Ekon., 34, 1988, Nr. 12, S. 923–932. — 1 Graph. Durst., 2 Tab., Lit. 18, Zus. in Tschech., Russ., Engl., Dtech.

Intensivierung, Wirtschaftsergebnisse, Analyse der Beziehungen, Zeitreihenanalyse, ökon. Analyse

Der Beitrag enthält das methodische Herangehen an die Bewertung der Veränderungen des Niveaus und der Entwicklung der Wirtschaftstätigkeit der Landwirtschaftsbetriebe. Das Wesen besteht in der Nutzung von Modellen linearen Typs bei der Untersuchung der Trends der zu beurteilenden Kennziffern. Für die analytische Tätigkeit wurden durchschnittliche jährliche relative Veränderungen im Fünfjahresintervall errechnet. Die Eignung dieses methodischen Herangehens wurde überprüft am Beispiel der LPG in Uherské Hradiště.

Adresy autorů:

Doc. ing. Karel Novák, DrSc., Vysoká škola zemědělská, Zemědělská 5, 613 00 Brno

Ing. Erik Maca, Státní statek, s. p., 767 01 Kroměříž

Produkty zemědělské výroby se stále více stávají cennou průmyslovou surovinou. Jejich výhoda spočívá v jejich obnovitelnosti, což při vyčerpateľnosti fosilních surovin může hrát v budoucnosti významnou roli. Již v současné době jsou známy snahy o použití kvasného etanolu jako přísady do pohonných směsí, rozvíjí se oblast cukrochemie, chemie škrobů, ale také oblast oleochemie, kde právě produkty zemědělské prvovýroby se stávají základními surovinami nejen potravinářské, ale i chemické výroby.

V současné době je však použití přírodních obnovitelných surovin pro průmyslové využití zatím většinou nákladné, zejména ve srovnání se syntetickou cestou z ropných produktů. Své uplatnění nacházejí spíše odpadní substráty, a to díky své nízké ceně. Podstatnou roli ve vyšší náročnosti na zpracování přírodních zemědělských surovin hrají vysoké náklady na jejich prvovýrobu. Lze však očekávat, že rozvojem nových biotechnologických metod šlechtění a genových manipulací se podaří připravit vysoce produkční hybridy, které náklady na zemědělské suroviny sníží. Rovněž vývoj zpracovatelských postupů vedoucí k vyššímu využití základní suroviny povede ke snížení celkových výrobních nákladů jak surovin, tak i finálních výrobků.

Mezi základní suroviny chemického a farmaceutického průmyslu patří suroviny na bázi sacharidů: škroby a sacharóza. Škroby nacházejí uplatnění v papírenském, textilním, strojírenském a chemickém průmyslu a v dalších oborech, sacharóza se může stát výchozí surovinou nejen pro fermentační pochody, ale i pro biosyntézu sladidel, některých vitamínů, kyseliny glukonové, citrónové a fumarové, sorbitu a dalších látek, kde může dobře konkurovat škrobu a jeho hydrolyzátům.

Rozvoj výroby na bázi škrobu a sacharózy bude do značného stupně závislý na produkčních schopnostech zemědělské výroby a její efektivnosti. Proto jsme se v této práci zaměřili na porovnání současného stavu produkce a ekonomické náročnosti výroby základních sacharidických zemědělských zdrojů v ČSSR, a to pšenice, kukuřice, ječmene, cukrovky a brambor.

MATERIÁL A METODY

Základním cílem práce je porovnat dosahované produkční výsledky výroby pšenice, ječmene, kukuřice a brambor jako zdrojů škrobu a cukrovky jako zdroje sacharózy, včetně ekonomické náročnosti jejich výroby. Podkladem byly roční výkazy vlastních nákladů a výsledků hospodaření vybraného souboru JZD v ČSR,

SSR a ČSSR tak, jak jsou zpracovány VÚEZVŽ v Praze. Výnos sacharidické složky vycházel z obsahu škrobu v bramborách podle údajů Škrobáren, o. p. Havlíčkův Brod, sacharózy podle cukernatosti cukrovky v příslušném sledovaném roce podle údajů Cukrovarnického průmyslu, g. ř. Praha (vztaženo na celou ČSSR), u obilovin byl uvažován konstantní obsah škrobu jako průměr uváděný v tabulkách.

Pro mezinárodní srovnání byly zvoleny údaje FAO Production Yearbook vždy za příslušné období. Průměry za 7. pětiletku jsou vlastním aritmetickým průměrem za sledovaná jednotlivá léta uváděná v ročenkách. Z hlediska srovnatelnosti výsledků byly v mezinárodním srovnání použity i údaje za ČSSR, ačkoliv se od oficiálních statistik ČSSR poněkud liší.

Porovnání všech hlavních zdrojů sacharidických složek v podmínkách ČSSR ukázalo, že praktický význam pro průmyslové využití mají pouze kukuřice a cukrovka. Proto je v další části práce věnována pozornost především těmto plodinám.

Záměrně jsme se nezabývali problémy zpracování těchto zdrojů, jen částečně se této problematiky dotýkáme v diskusi. Je to proto, že podle našeho názoru je problematika zpracování sacharidických zdrojů tak specifická a náročná, že by si zasloužila samostatné zpracování.

VÝSLEDKY

Ukazatele produktivnosti (výnosů) základních československých sacharidických zdrojů rostlinné výroby včetně jejich ekonomické náročnosti jsou uvedeny v tab. I. Tabulka ukazuje, že v současné době je pod hranicí výnosu 3 t/ha sacharidů ze sledovaných plodin pouze ječmen, většina plodin je v rozmezí 3,1–3,5 t/ha účinné složky, pouze cukrovka poskytuje výnos přes 5,6 t/ha sacharózy, který se dokonce v roce 1986 blíží již 6 t/ha.

Jiná situace je u nákladů na výrobu plodin a zejména u bilančního zisku. Náklady u obilovin se pohybují v mezích 5 500 až 8 700 Kčs/ha, a to ve vzestupné řadě ječmen – pšenice – kukuřice. Náklady na výrobu cukrovky jsou proti obilovinám zhruba dvojnásobné, u brambor čtyřnásobné. Bilanční zisk se pohybuje v mezích 1 275 – 5 500 Kčs/ha u obilovin ve vzestupné řadě pšenice – ječmen – kukuřice, přičemž kukuřice má výrazně lepší hodnoty. Cukrovka je na úrovni ječmene s mírně lepšími výsledky, brambory byly v celém sledovaném období ztrátové.

Přepočteme-li náklady na účinnou složku, tj. na škrob nebo sacharózu, u většiny plodin se rozdíly stírají a pohybují se zhruba v rozmezí 1 900 až 2 500 Kčs/t, s výjimkou brambor, kde dosahují až 9 500 Kčs/t. Vyšší úroveň nákladů je u kukuřice a cukrovky, zhruba na stejné úrovni. Bilanční zisk ze sacharidické složky je nejvyšší u kukuřice, u ječmene je vyšší než u pšenice, přičemž cukrovka je na úrovni pšenice, brambory jsou výrazně ztrátové.

Vzhledem k tomu, že ukazatele ječmene a brambor byly z hlediska výnosů i ekonomiky výrazně horší než ukazatele kukuřice a cukrovky, případně i pšenice, uvádíme v tab. II podrobnější rozbor nákladů na výrobu pšenice, kukuřice a cukrovky. Ukazuje se, že výrazně vyšší náklady u cukrovky jsou způsobeny prakticky všemi sledovanými položkami, s výjimkou nákladů na osiva, což platí i pro srovnání kukuřice a pšenice, byť ne v tak velkém rozsahu.

Tab. III pak uvádí porovnání výnosů kukuřice, pšenice a cukrovky v Evropě (průměr) a ve vybraných evropských zemích, které jsou v podobném klimatickém pásmu jako ČSSR. Tabulka ukazuje, že pouze u pšenice přesahují čs. výnosy ev-

I. Ukazatele produkce sacharidických zdrojů, průměry za období 1981–1985 (7. pětiletka) a rok 1986

Ukazatel	Jednotka	Pšenice		Ječmen		Kukuřice		Cukrovka		Brambory	
		1981–85	1986	1981–85	1986	1981–85	1986	1981–85	1986	1981–85	1986
Hektarový výnos	t.ha ⁻¹	4,94	4,53	4,36	4,49	5,03	4,84	36,94	37,50	21,51	21,62
Vlastní náklady s ÚCÚ	Kčs.ha ⁻¹	6 269	6 107	5 536	5 788	8 663	7 860	13 270	15 160	25 575	31 968
Bilanční zisk	Kčs.ha ⁻¹	1 274	2 115	2 062	2 528	3 837	5 424	2 262	2 753	-2 275	-2 284
Obsah sacharidické složky	%	69,15	69,15	65,50	65,50	70,40	70,40	15,25	15,87	14,73	15,60
Výnos sacharidické složky	t.ha ⁻¹	3,41	3,13	2,86	2,94	3,54	3,41	5,63	5,95	3,17	3,37
Náklady na sacharidickou složku	Kčs.t ⁻¹	1 838	1 951	1 936	1 969	2 447	2 305	2 357	2 548	8 068	9 486
Bilanční zisk ze sacharidické složky	Kčs.t ⁻¹	374	676	721	860	1 084	1 591	402	463	-718	-678

II. Přehled jednotlivých nákladových položek kukuřice, pšenice a cukrovky v letech 1985 a 1986 (Kčs . ha⁻¹)

Nákladová položka	Kukuřice		Pšenice		Cukrovka	
	1985	1986	1985	1986	1985	1986
Mzdy	364	354	285	290	2 066	2 072
Pracovní náklady celkem	770	731	704	632	2 839	2 945
Osiva	1 074	1 023	848	874	835	855
Hnojiva	2 416	2 329	1 685	1 819	3 275	3 472
Ostatní materiál	785	766	331	387	1 483	1 682
Odpisy	125	125	12	12	258	273
Opravy	33	41	10	9	191	188
Ostatní přímé náklady	3 749	3 579	2 147	2 360	5 462	6 866
Režie	1 199	1 125	1 260	983	2 219	2 470
Náklady celkem	10 151	9 719	6 997	7 076	16 562	18 751
Vedlejší výrobek	-572	-553	-462	-402	-3 775	-3 117
Ostatní upravující položky	-1	-1 585	0	-927	-3	-1 346
Kalkulační rozdíly	344	279	252	360	602	818
Vlastní náklady hl. výrobku	9 922	7 860	6 787	6 107	13 386	15 106

III. Výnosy kukuřice, pšenice a cukrovky ve vybraných evropských zemích (t . ha⁻¹)

Stát Oblast	Pšenice				Kukuřice				Cukrovka		
	1979—81	1981—85	1985	1986	1979—81	1981—85	1985	1986	1979—81	1981—85	1985
Evropa průměr	3,604	4,030	4,341	4,302	4,648	5,170	5,340	5,798	40,433	41,675	41,620
Bulharsko	3,937	4,023	3,684	3,750	4,344	5,145	5,200	4,091	27,763	22,202	17,308
ČSSR	3,998	4,663	4,982	4,403	4,637	4,840	5,436	4,718	33,882	34,456	37,368
Francie	4,999	5,526	6,008	5,452	5,434	6,152	6,372	5,818	52,665	55,383	58,114
Maďarsko	4,043	4,620	4,842	4,403	5,528	6,132	6,313	6,281	38,308	38,697	37,461
NSR	4,979	5,667	6,075	6,314	6,183	6,173	6,652	6,959	50,153	50,343	51,489
Rakousko	3,782	4,439	4,886	4,360	7,044	7,576	8,310	8,017	50,067	52,880	54,158

ropský průměr, u kukuřice za víceletá období se ČSSR evropským průměrem blíží, v jednotlivých letech je i přesahuje. I přes zlepšující se tendenci jsou výnosy cukrovky v ČSSR pod evropským průměrem; přední evropské produkční země dosahují vyšších výnosů cukrovky proti průměru v ČSSR cca o 50 % za současně vyšší cukernatosti.

DISKUSE

Zhodnotíme-li výnosy sacharidické složky (tj. škrobu a sacharózy) z pohledu produkce, pak se jednoznačně ukazuje, že v našich podmínkách hrají prim kukuřice a cukrovka jako výrazně nejproduktivnější plodiny, přičemž v celostátním měřítku jim ještě může konkurovat pšenice. Přitom z hlediska výnosů v průměru za 7. pětiletku výnos sacharózy u cukrovky, bez zohlednění výrobních ztrát, převýšil výnos škrobu u kukuřice o více než 55 %, v roce 1986 to bylo dokonce téměř o 75 %.

Z hlediska výnosů v ČSSR je tedy nejproduktivnější cukrovka. Zajímavé je i srovnání výnosů a výnosů sacharidické složky se špičkovými srovnatelnými producenty obou plodin v Evropě, tj. z Rakouskem, NSR a Francií. Souhrnné výsledky produkce jsou v tab. III. U cukrovky se však situace poněkud komplikuje i tím, že na výnos sacharidické složky má podstatný vliv cukernatost cukrovky. Proto jsme z přehledů FAO (FAO Production Yearbook) propočítali poměrnou cukernatost a poměrný výnos bulev podle geometrického průměru na základě sklizně bulev v tunách, což činilo pro Rakousko, Francii a NSR za období 7. pětiletky, tj. 1980–1985 průměrnou technologickou cukernatost 15,64 % a průměrný výnos bulev 53,289 t/ha. V ČSSR podle srovnatelných údajů FAO byla průměrná využitelná cukernatost 11,37 % a výnos bulev 34,456 t/ha, což dává průměrnou výtěžnost rafinády za období 7. pětiletky 3,92 t/ha, tj. 47 % výnosu špičkových srovnatelných evropských států.

Porovnáme-li stejným způsobem špičkové evropské výnosy u kukuřice s výnosy v ČSSR, bez zohlednění obsahu škrobu, který považujeme s jistotou mírou zobecnění za konstantní, pak se ukazuje, že ČSSR dosahuje 73 % výnosů špičkových srovnatelných evropských zemí. Ve zdrojích sacharidických surovin je tedy přes vyšší produkci sacharózy v cukrovce ještě větší rezerva v nevyužití produkčního potenciálu plodiny, a to jak co do výnosů, tak co do obsahu cukru.

Při porovnávání ekonomických parametrů pěstování cukrovky a kukuřice se ukazuje, že výraznou nevýhodou cukrovky jako okopaniny je její pracnost, nároky na hnojiva a ostatní vyšší náklady, jak to dokumentuje tab. II. Je mimo rozsah této práce, aby byly rozebírány možnosti snížení těchto vysokých nákladů. Podle specializovaných prací ve VŠU řepářském (Mydlilová 1985) lze náklady na ruční práci snížit z 1 900 Kčs/ha na 300 Kčs/ha, náklady na průmyslová hnojiva z 2 900 na 1 900 Kčs/ha, náklady na osiva z 700 na 500 Kčs/ha, což však vyžaduje zvýšení nákladů na ochranné látky z 800 na 1 800 Kčs/ha. Nové technologie bez ruční práce umožní snížit celkové náklady zhruba o 1 800 Kčs/ha.

Další rezervy ve snižování nákladů na pěstování cukrovky spočívají v lidském faktoru, tj. ve snižování zbytečně vynakládaných prostředků (vyšší spotřeba osiva, nedodržování agrotechnických lhůt, přehnojování apod.). Významnými rezervami jsou nedostatky ve strojní sklízecí technice, kde dosahují skutečné ztráty 15 % proti normativním 8 %, další ztráty mezi zemědělským podnikem a cukrovarem jsou odhadnuty na 10 %.

Cukrovka je považována za plodinu zlepšující strukturu půdy, neboť vyžaduje značná množství statkových hnojiv. Kudrna (1986) považuje za limitující faktor rozvoje výroby cukrovky v ČSSR právě nevhodnou strukturu půdy, zejména její kyselost, která vzniká kromě jiného i nadměrným používáním silází ve výživě hospodářských zvířat (skotu). V rostlinné výrobě se to projevuje trvalým okyselováním půd — s kyselou chlévskou mrvou se do půdy dostávají fulvo-kyseliny. Ty zjednodušeně řečeno odstraňují svou oxidační činností ze sorpčního komplexu půdy vápenaté a hořečnaté ionty, tím spotřebovávají kyslík a rozrušují půdní mikrostrukturu. Nedostatek půdního vápníku má za následek destabilizaci membrán rostlinné tkáně, což v případě cukrovky znamená prostupnost membrán pro asimilovanou sacharózu. Tímto způsobem se obsah cukru v bulvách snižuje až o 4 %. Současně slehávání půdy klade značné nároky na mechanismy při orbě a zvyšuje energetickou náročnost. Řešení této nepříznivé situace vidí Kudrna (1986) ve vyrovnaní poměru sušiny slámy obilovin se sušinou cukrovky na základě obsahu aktivního dusíku.

V současné době, než bude zcela uplatněna metoda generálního projektování zemědělských soustav, je třeba se rovněž zamyslet nad ukazateli bilančního zisku, které zřejmě znevýhodňují z hlediska ekonomického přínosu cukrovku proti kukuřici. Bilanční zisk je syntetický ukazatel, vyjadřující rozdíl mezi náklady na produkci plodiny a realizační cenou, za kterou je plodina nakupována. Disproporce na straně nákladů, ale i na straně nákupních cen může hodnotu bilančního zisku výrazně ovlivnit, což se právě děje v případě cukrovky. Jak již bylo uvedeno, přestože cukrovka je naší nejproduktivnější plodinou, její ocenění v porovnání s kukuřicí ji diskriminuje, alespoň v této fázi. Pokud zůstává snahou maximálně využívat výrobního potenciálu půdy, klimatických podmínek a genetických schopností plodin, pak je třeba problematiku pěstování a hodnocení cukrovky řešit, a to jak zvýšením výnosů, tak i zvýšením cukernatosti. Nízká cukernatost se totiž znovu promítá do výrazně vyšších nákladů na zpracování cukrovky (je třeba přepravit, zpracovat a likvidovat daleko větší množství balastních látek).

Vzhledem k tomu, že z hlediska ekonomiky zemědělského podniku je ukazatel bilančního zisku velmi významný, pokusili jsme se najít u cukrovky vztah mezi hektarovým výnosem a velikostí bilančního zisku. Vycházeli jsme z průměrných hodnot těchto ukazatelů v jednotlivých letech 7. pětiletky tak, jak je uvádějí přehledy hospodaření JZD. Výsledkem statistického zpracování je regresní přímka tvaru

$$y = -16\,560 + 460x$$

kde: x — hektarový výnos cukrovky (t)
 y — bilanční zisk z cukrovky (Kčs/ha)

Podle této regresní rovnice je pěstování cukrovky ztrátové při výnosu nižším než 32,17 t/ha při cukernatosti vykazované v letech 7. pětiletky. Korelační koeficient této závislosti byl propočítán na $r = 0,84$. Vzhledem k použití relativně malého souboru dat lze tyto výsledky považovat pouze za orientační, kromě toho ani nezohledňují další významný parametr, jako je obsah cukru v nakupované řepě. V každém případě však ukazují, že pěstování cukrovky v podmínkách ČSSR při současně platných cenách může být rentabilní. Při hektarovém výnosu 40 t řepy dosahuje bilanční zisk 3 600 Kčs, při výnosu 45 t již 5 900 Kčs, což jsou údaje plně srovnatelné s hodnotami bilančního zisku při pěstování kukuřice.

Další rezervy jsou v cukrnatosti cukrovky. Přitom hektarový výnos 40 t je zhruba 75 % špičkového výnosu sledovaných evropských zemí, tj. úroveň dosahovaná dnes u výnosů kukuřice, jak již bylo uvedeno. Že tyto výnosy nejsou nereálné, ukazují již dosažené výsledky u špičkových producentů v ČSR: JZD Bohuslavice dosáhlo v roce 1986 průměrného hektarového výnosu 61,7 t, JZD Ivanovice 42,25 t, okres Opava na rozloze cca 3 574 ha 43,48 t při výnosu rafinády 5,70 t (Duffek 1987).

Je samozřejmé, že rezervy jsou i při pěstování kukuřice v jejích výnosech. Ale tyto rezervy jsou nižší než je tomu u cukrovky.

ZÁVĚRY

Sledování výnosů sacharidických plodin a ekonomické náročnosti jejich výroby ukázalo, že v našich podmínkách je nejproduktivnější plodinou cukrovka, se kterou může soutěžit pouze kukuřice. Náklady na pěstování cukrovky jsou však tak vysoké (díky značnému nároku na vstupy a práci), že cukrovka je při současných výnosech a cukrnatosti ve srovnání s kukuřicí z hlediska bilančního zisku pro zemědělské podniky méně výnosná než kukuřice. Proti současně dosahovaným výnosům cukrovky a její cukrnatosti ve špičkových produkčních státech Evropy zhruba stejného klimatického pásma jsou však rezervy ve výnosech cukrovky výrazně větší než rezervy u kukuřice.

Chceme-li maximálně využívat produkční možnosti našeho půdního fondu z hlediska produkce sacharidických zdrojů, je třeba výrazně upravit ekonomické nástroje pro stimulaci výroby cukrovky ve srovnání s obilovinami, zabezpečit snížení sklizňových i jiných ztrát a přispět k vědeckému začlenění cukrovky do projektování zemědělských soustav z hlediska jejich optimalizace.

Literatura

- DUFFEK, K.: Závod na komplexní zpracování kukuřice. Studie. Praha, VVZ CP 1987.
KUDRNA, K.: Generální projektování zemědělských soustav. Praha, VŠZ 1986.
MYDLILOVÁ, J.: Ekonomická efektivnost velkovýrobní technologie pěstování cukrovky. [Závěrečná zpráva.] Semčice, VŠÚR 1985.
FAO Production Yearbook. Řím, FAO.
Vlastní náklady a výsledky hospodaření JZD ČSR, SSR a ČSSR za léta 1981 až 1986. Praha, VÚEZVŽ 1981 až 1987.

Došlo 3. 3. 1988

PERLÍN C., Československá akademie zemědělská, Praha
KNÍŽKOVÁ H., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Praha

Produkční možnosti a efektivnost výroby sacharidických zdrojů v ČSSR

Zeměd. Ekon., 34, 1988, č. 12. s. 933–942. — 3 tab., lit. 5, res. čes., rus., angl., něm.

suroviny průmyslové, škrob, sacharóza, cukrovka, kukuřice, pšenice, brambory, výsledky produkční, analýza ekonomická

Byly sledovány výsledky pěstování sacharidických zdrojů (pšenice, ječmen, kukuřice, brambory a cukrovka) z hlediska jejich výnosů, ekonomické náročnosti a přínosů zemědělskému podniku za období 7. pětiletky a rok 1986. Nejproduktivnějšími plodinami jsou cukrovka, pak kukuřice, případně pšenice. Brambory dávají sice výnosy na úrovni pšenice, ale za současných podmínek jsou pro zemědělský podnik ztrátové. Porovnání výnosů kukuřice a cukrovky v ČSSR a ve srovnatelných špičkových produkčních evropských zemích ukázalo, že u kukuřice se v ČSSR dosahuje cca 73 % špičkových výnosů, u cukrovky pouze cca 43 %. Cukrovka má tedy větší výnosové rezervy, a proto je třeba vytvořit podmínky pro dosahování lepších pěstitelských i ekonomických výsledků při jejím pěstování.

ПЕРЛИН Ц., Чехословацкая сельскохозяйственная академия, Прага
КНИЖКОВА Х., Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и проговольствия, Прага

Производственные возможности и эффективность производства сахаридных ресурсов в ЧССР

Zeměd. Ekon., 34, 1988, № 12, с. 933–942. — 3 табл., лит. 3, рез. чешск., русск., англ., нем.

промышленное сырье, крахмал, сахароза, сахарная свекла, кукуруза, пшеница, картофель, результаты производства, экономический анализ

Анализируются результаты возделывания сахаридных ресурсов (пшеницы, ячменя, кукурузы, картофеля и сахарной свеклы) с точки зрения выхода продукции, затрат и доходности в сельскохозяйственных предприятиях за период 7 пятилетки и в 1986 году. Самыми продуктивными культурами являются сахарная свекла, кукуруза и пшеница. По выходу сахаридов в расчете на единицу площади картофель не уступает пшенице, однако его возделывание при существующих условиях для сельскохозяйственных предприятий нерентабельно. Сравнение урожайности кукурузы и сахарной свеклы в ЧССР с их урожайностью в сопоставимых передовых европейских странах показало, что в ЧССР она ниже соответственно примерно на 27 и 57 %. Таким образом, у сахарной свеклы имеются более значительные производственные резервы, поэтому при ее возделывании необходимо создать условия для достижения лучших производственных и экономических результатов.

PERLÍN C., Czechoslovak Academy of Agriculture, Praha
KNÍŽKOVÁ H., Economic Research Institute for Agriculture and Food, Praha

Production Possibilities and Effectiveness of Production of the Sources of Saccharides in the CSSR

Zeměd. Ekon., 34, 1988, No. 12, pp. 933–942. — 3 tabs, refs 5, summaries in cs, ru, en, de

industrial raw materials, starch, saccharose, sugar beet, maize, wheat, potatoes, production results, economic analysis

The results were studied of growing the sources of saccharides (wheat, barley, maize, potatoes and sugar beet) from the aspect of the yields, economic demands and contributions to an agricultural enterprise for the period of the 7th Five-Year Plan and the year 1986. The most productive crops are sugar beet, maize or barley. The yield levels in potatoes are the same as those in wheat — however, at the present conditions, potatoes represent losses for agricultural enterprises. A comparison of the yields of maize and sugar beet in the CSSR with the main producing European countries revealed that in maize approximately 73 % of the peak yields are reached in the CSSR, in sugar beet only approximately 43 %. There are therefore the higher yield reserves in sugar beet and for this reason it is necessary to create conditions for reaching better growing and economic results.

Produktionsmöglichkeiten und Effektivität der Produktion von Sacharidenquellen in der ČSSR

Zeměd. Ekon., 34, 1988, Nr. 12, S. 933–942. – 3 Tab., Lit. 3, Zus. in Tschech., Russ., Engl., Dtech.

Industrierohstoffe, Stärke, Sacharose, Zuckerrübe, Mais, Weizen, Kartoffeln, Produktionsergebnisse, ökon. Analyse

Untersucht wurden die Ergebnisse des Anbaus von Sachariden – quellen – Weizen, Gerste, Mais, Kartoffeln und Zuckerrüben, und zwar vom Gesichtspunkt ihrer Erträge, der ökonomischen Ansprüche, die sie stellen und der Einkünfte der Landwirtschaftsbetriebe, die sie erbrachten in den Jahren des 7. Fünfjahrplanes und 1986. Die besten Ergebnisse zeigten die Zuckerrüben, Mais und Weizen. Die Kartoffeln erbringen zwar Erträge auf dem Niveau des Weizens, doch unter den gegenwärtigen Bedingungen sind sie für den Betrieb verlustbringend. Vergleiche der Mais – und Zuckerrübenenerträge in der ČSSR und in den europäischen Spitzenländern zeigten, daß bei Mais in der ČSSR rund 73 % der Spitzenerträge und bei Zuckerrüben etwa 43 % erzielt werden. Somit bestehen bei Zuckerrüben bedeutende Reserven, und so müssen Voraussetzungen geschaffen werden für die Erzielung besserer Zucht – und Anbauergebnisse.

Adresa autora:

Ing. Ctibor Perlín, Československá akademie zemědělská, Těšnov 65, 117 05 Praha 1
Ing. Helena Knížková, Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75,
120 58 Praha 2

Naléhavost zajištění náročných úkolů 8. pětiletky i dlouhodobý deficit prostředků na zajištění rozvoje výrobní základny v odvětví potravinářského průmyslu a v jeho jednotlivých výrobních oborech vedou k potřebě důsledné realizace požadavků efektivního investování jak při přípravě a realizaci jednotlivých staveb, tak při pořizování strojů a zařízení nezahrnutých do rozpočtu staveb.

Analýza efektivnosti investiční výstavby a možností snižování investiční náročnosti rozvoje v některých odvětvích národního hospodářství se proto staly předmětem prověrky Výboru lidové kontroly ČSSR (ve spolupráci s VLK ČSR a VLK SSR).

V resortech zemědělství a výživy byla poměrně rozsáhlá prověrka provedena v ČSR ve VHJ mlékárenského, drůbežářského, masného, cukrovarského a pivovarsko-sladařského průmyslu, v SSR ve VHJ masného, konzervářsko-lihovarského a mlýnsko-pekářského průmyslu. V uvedených oborech bylo mimo jiné prověřováno plnění projektovaných technicko-ekonomických charakteristik výrobních staveb nad 10 mil. Kčs rozpočtových nákladů (RN), které byly uvedeny do provozu po roce 1975. U těchto staveb byla zejména dokumentována výše RN a jejich věcná struktura, objem výroby, objem kapacitních možností a jejich využití, náklady na výrobu a dosažený zisk, počet pracovníků a dělníků a jejich rozdělení do směn, doba výstavby apod.

Pro rozsáhlost věcné problematiky a oborovou variabilitu zjištěných výsledků se v článku omezíme zejména na charakteristiky celkové ekonomické efektivnosti realizovaných staveb v podmínkách vybraných VHJ potravinářského průmyslu ČSR.

EFEKTIVNOST INVESTIČNÍ VÝSTAVBY V POTRAVINÁŘSKÉM PRŮMYSLU

Zjišťování efektivnosti vynakládání investičních prostředků je v ČSSR vyžadováno obecně závaznými předpisy již více než 25 let. Zásady hodnocení — jeho postup, soustava používaných ukazatelů, metodika jednotlivých ukazatelů, hodnocení zaměnitelných variant, využití srovnávacích základů, využití tuzemských i zahraničních cen, závaznost doporučených principů hodnocení apod. — se postupně měnily a upřesňovaly.

V současné době je efektivnost investiční výstavby v potravinářském průmyslu — obdobně jako v jiných odvětvích národního hospodářství — zajišťována zejména Směrnicemi č. 17/1981 bývalého FMTIR o hodnocení efektivnosti investic,

zásadami Jednotných metodických pokynů pro vypracování návrhu pětiletého plánu a návrhu prováděcích plánů, vyhláškou SKVTŘI o dokumentaci staveb, směrnici o THÚ v investiční výstavbě apod.

Přes závaznost používaných směrnic a vyhlášek i úrovně výrobně ekonomické efektivity či dalších souhrnných vztahů finančního plánu, plánu reprodukce základních fondů apod., určujících úrovně plánované efektivity vynakládaných investic, které je třeba minimálně dosáhnout, aby byly dodrženy úkoly pětiletého plánu, nebylo v dosavadní praxi v potravinářském průmyslu u řady investičních akcí žádoucí míry efektivity nejen skutečně dosaženo, ale některé akce nesplňovaly podmínku efektivního investování již ve stadiu projektové dokumentace.

Soustava ukazatelů k vyjádření ekonomické efektivity staveb

Uváděné obecně závazné předpisy či směrnice zajišťující žádoucí míru ekonomické efektivity investování obsahují i soustavu ukazatelů, kterými mají být charakterizovány jednotlivé účinky investování a nároky na jejich dosažení, dále pak syntetické ukazatele, kterými má být souhrnně míra efektivity vyjádřena.

Pro dosud u nás používané zásady určování ekonomické efektivity investic a na ně navazující údaje registračních či evidenčních listů staveb jako souhrnného výkazu projektové dokumentace jednotlivých staveb i charakteristik skutečně dosažených parametrů při závěrečném vyhodnocení realizovaných staveb uvedených do provozu je typické, že u nich dochází k periodickým změnám požadovaných ukazatelů. Jde především o údaje o ekonomice provozu realizované stavby a o souhrnné ukazatele ekonomické efektivity.

Za časové období, které zahrnují hodnocené stavby, jsou užívány tři poněkud se lišící soubory ukazatelů o ekonomice provozu a výrobně ekonomické efektivity staveb. Při dlouhodobosti investiční výstavby (od vypracování investičního záměru přes projektovou dokumentaci a její přepracování až po vyhodnocení stavby po uvedení do provozu) se pak běžně stává, že je stavba dokumentována řadou odlišných ukazatelů, u nichž se navíc měnila i metodika jejich propočtu.

Jde jak o ukazatele zisku jako nejsyntetičtější charakteristiky výsledků investování, tak o ukazatele vyjadřující ekonomickou efektivity investic — zde se postupně přešlo od ukazatelů tzv. vnitřního výnosového procenta z hrubého či čistého zisku a ukazatele ziskové návratnosti (užívaných do roku 1977) na ukazatele rentability fondů (základních prostředků + zásob), rentability základních prostředků či rentability nákladů, reprodukční návratnosti investičních prostředků a ukazatele charakterizující vztah k převoditelnému rublu a dolaru. V současné době registrační listy staveb neuvádějí žádné souhrnné ukazatele efektivity dřívějšího typu (snad proto, že je podstata hodnocení efektivity u jednotlivých investičních akcí charakterizována autory směrnice jako multikriteriální). K posouzení efektivity zaměnitelných řešení (která se však v současné době při dokumentaci efektivity v potravinářském průmyslu neuvádějí a tedy ani nehodnotí) je doporučován ukazatel tzv. převedených nákladů.

Za této situace bylo k analýze použito jako kritéria nejsouhrnněji vyjadřujícího míru ekonomické efektivity jednotlivých investičních akcí ukazatele doby návratnosti vynaložených investičních prostředků ze zisku (resp. přírůstku zisku u rekonstrukcí), kdy výše zisku byla vypočítána jako rozdíl objemu výkonů a celkových nákladů a jako investiční náklad užíván objem nákladů zahrnovaných do plánu investiční výstavby (tj. hlava II—VIII RN staveb).

Dokumentace stupně efektivnosti jednotlivými ukazateli registračních a evidenčních listů staveb vychází z údajů modelových propočtů o očekávané skutečnosti v krátkodobě vymezeném časovém horizontu (např. v tzv. cílovém roce), event. z údajů o skutečnosti (při závěrečném technicko-ekonomickém vyhodnocování dokončených staveb – ZVS). Nevyjadřují proto většinou průměrnou efektivnost za celou dobu životnosti, ale obvykle jen její úroveň v daném roce. V následném období dochází většinou k dalším změnám – v důsledku změny v míře využívání vybudovaných kapacit, s ohledem na jejich dokompletaci o další stroje a zařízení nezahrnuté do rozpočtu (SZNR), ale i v důsledku změn cen materiálových či pracovních vstupů i cen samotných potravinářských výrobků a z nich vyplývající míry plánované rentability apod.

Úroveň ekonomické efektivnosti ve stadiu přípravy a realizace staveb

Při analýze rozhodujících investičních akcí, na něž byla vypracována dokumentace staveb v období 7. pětiletky (šlo o akce představující ve svém souhrnu vynaložení více než 6,5 mld Kčs, z toho 4,1 mld Kčs na novou výstavbu a 2,4 mld Kčs na rekonstrukční a modernizační akce), bylo zjištěno (Dvořák 1984), že návratnost vynaložených investičních (jednorázových) prostředků ze zisku by měla dosáhnout u nové výstavby v průměru 18,7 roku, u akcí rekonstrukčních 14,0 let při návratnosti z přírůstku zisku, resp. 4,1 roku při návratnosti z celkově dosaženého zisku. Protože skutečný přírůstek zisku dosahovaný investováním je u rekonstrukcí poněkud vyšší než je uváděno v dokumentacích (pohybuje se mezi úrovní celkově dosaženého zisku po investování a před investováním), znamená to, že doba návratnosti vynaložených investic měla být v průměru u nové výstavby asi dvojnásobně delší než u rekonstrukčních a modernizačních akcí.

Charakteristickým rysem hodnocených akcí investiční výstavby byla značná variabilita doby návratnosti dosahovaná v průměru v podmínkách jednotlivých VHJ, a to jak u nové výstavby, tak i u rekonstrukčních akcí. Ještě větší variabilita byla pochopitelně mezi úrovní efektivnosti jednotlivých akcí.

Odlišná míra návratnosti jednotlivých akcí je odrazem nejen vyšší či nižší technicko-ekonomické úrovně staveb v některých oborech, ale často i nestejné úrovně rentability zahrnuté do cen výrobků jednotlivých VHJ, a v neposlední řadě i různé míry přesnosti (či správnosti) stanovení jednotlivých ukazatelů projektové dokumentace.

Z očekávaných hodnot ukazatelů návratnosti u řady projektů staveb je zřejmé, že v podmínkách potravinářského průmyslu nebylo dosud dosažení progresivní míry ekonomické efektivnosti nezbytným předpokladem následné realizace investiční výstavby ani u výrobních investic.

Skutečná efektivnost výstavby po uvedení staveb do trvalého provozu

Pro posouzení efektivnosti realizovaných staveb a kvality předprojektové a projektové dokumentace je rozhodující úroveň skutečně dosažených výsledků a jejich konfrontace s projektovanými parametry.

Jak ukázala prověrka údajů dokumentace jednotlivých staveb ve stadiu posledních projektů a závěrečného technicko-ekonomického vyhodnocení po uvede-

ní těchto staveb do provozu, provedená VLK ČSSR, ČSR a SSR, obecně se dá konstatovat, že očekávaných parametrů není dosahováno nejen v době provádění závěrečného vyhodnocení staveb, ale často ani po řadě dalších let užívání vybudovaných kapacit.

V rozhodujících oborech potravinářského průmyslu byla zjištěna následující úroveň efektivnosti realizované investiční výstavby a plnění projektových parametrů:

V mlékárenském průmyslu byla předmětem hodnocení výstavba 11 závodů (vesměs formou nové výstavby, event. přístavby ucelené kapacity ke stávajícímu závodu). Jejich celkové RN (hlava I–XI rozpočtu) činily podle posledních projektů 2 062 mil. Kčs.

Předpokládaná průměrná doba návratnosti nákladů zahrnovaných do plánu investiční výstavby (hlava II–VIII) dosahovala podle posledních projektů v průměru 20,4 roku, což odpovídá zhruba úrovni rentability základních fondů ve výši 4,0 %. V porovnání s rentabilitou základních fondů dosaženou ve VHJ v průměru v letech 1985 (= 13,3 %) a 1986 (= 12,5 %) byla tedy u nových závodů očekávána fondová rentabilita asi na 30 % úrovni a v porovnání s úrovní, které má být podle 8. pětiletky dosaženo v roce 1990 (24,4 %), jen pouhých 18 % její výše. Průměrná projektovaná úroveň efektivnosti byla negativně ovlivněna zejména velmi nízkou úrovní rentability v mlékárně Praha-Kyje, která představovala na druhé straně více než 35 % celkových RN hodnocených staveb. Kromě toho nebyla však očekávána přijatelná míra efektivnosti u dalších čtyř závodů, což dohromady představuje 54,4 % z celkových RN hodnocených staveb.

Při závěrečném vyhodnocení staveb, které bylo provedeno u uvedených závodů v průměru po 29,7 měsíce od jejich uvedení do zkušebního provozu, byly plánované záměry splněny jen u čtyř závodů (z toho u dvou z nich na úrovni nezajišťující dostatečnou míru efektivnosti). Variabilita úrovně rentability dosažené jednotlivými závody byla opět vysoká. V průměru by zisk dosažený při ZVS umožnil návratnost vynaložených investičních prostředků za 51,5 roku.

V roce 1986, tj. po dalších 42,7 měsíce a v průměru celkem po 72,4 měsíce po uvedení závodů do zkušebního provozu, bylo u hodnocených staveb již dosaženo rentability zajišťující návratnost ze zisku v průměru za 11,7 roku, přičemž nepříznivých výsledků bylo v této době dosaženo u tří závodů.

Zisk dosažený ve sledovaných závodech v roce 1986 zajišťuje průměrnou rentabilitu používaných základních fondů na konci 8. pětiletky.

Příčinou nižší fondové rentability u nově vybudovaných závodů je zejména daleko vyšší fondová náročnost jejich výroby. Proti oborovému průměru je v roce 1986 více než dvakrát a v porovnání s ostatními závody dokonce téměř 2,5krát vyšší.

Neplnění projektované úrovně efektivnosti (doby návratnosti vynaložených investic) je v době provádění závěrečného vyhodnocení staveb v mlékárenském průmyslu způsobeno především neplněním očekávaných výrobních úkolů, zčásti i rychlejším růstem nákladů proti růstu výkonů. Naopak příznivě působí částečné snížení rozpočtových nákladů v porovnání se záměry projektu.

Jestliže se skutečně vynaložené RN staveb snižují na 96,0 %, pak v době provádění ZVS byly projektované výkony plněny jen na 76,8 % při poklesu celkových nákladů na 77,8 %. Předpokládaný zisk se tak výrazně neplnil (na 42,8 %).

Teprve v dalších letech dochází k výraznému zvýšení výkonů – do roku 1986 na 132,6 %, přičemž se příznivěji vyvíjejí i celkové náklady (rostou na 130,1 %). Celkový zisk se v porovnání s projekty zvýšil na 223,0 %.

Na růst objemu výkonů a tím celkově dosahovaného zisku má ve sledovaném období vliv nejen samotné zvyšování a využívání výrobních možností budovaných závodů, ale nepochybně i změny cen, ke kterým ve sledovaném období došlo. Při průměrné době užívání vybudovaných závodů 72,4 měsíce (v roce 1986) je polovina závodů v provozu hruba 10 let a „dočkala“ se tak již několika cenových úprav, ovlivňujících nejen úroveň nákladů, ale i cen samotných výrobků mlékárenského průmyslu. Vliv změny cen na změnu efektivnosti výroby by bylo velmi obtížné objektivně stanovit.

Na změnu úrovně efektivnosti vybudovaných závodů měly prokazatelně vliv i dílčí změny v technické úrovni vybudovaných závodů v průběhu jejich dalšího užívání realizací řady sólostrojů.

V nově budovaných kapacitách mělo být podle projektů dosaženo mnohem vyšší produktivity práce než u ostatních závodů výrobního oboru. Jen v porovnání s produktivitou, které bylo dosaženo v celé VHJ mlékárenského průmyslu v roce 1986, je její projektovaná úroveň o 32,8 % vyšší (přitom v době projekce byla průměrná úroveň za VHJ pochopitelně daleko nižší).

Vzhledem k pozdějšímu růstu objemu výroby dosahované v nově vybudovaných závodech (mj. zejména růstem cen) je u nich produktivita práce na pracovníka v roce 1986 v porovnání s průměrem za VHJ v roce 1986 o 52,2 % vyšší a proti ostatním závodům oboru dokonce o 61,6 % vyšší.

V drůbežářském průmyslu bylo hodnoceno celkem 19 investičních akcí, jejichž RN (hlava I–XI rozpočtu) představují podle posledních projektů 623,4 mil. Kčs.

Podle projektové dokumentace mělo být u těchto závodů dosaženo vysoké míry efektivnosti – průměrná doba návratnosti ze zisku činila 12,5 roku. Přesto ne všechny akce (6 staveb) měly být podle dokumentace staveb efektivní.

V době provádění ZVS (které se v průměru konalo za 24,7 měsíce po uvedení do provozu) se úroveň efektivnosti ještě výrazně zvýšila (návratnost ze zisku byla v průměru 6,9 roku). I v této době však bylo pět staveb stále neefektivních.

Protože z realizovaných staveb není většina samostatnou jednotkou, za kterou je vedena účetní evidence, lze údaje o výši výkonů, nákladů a zisku dosažených v roce 1986 zjistit pouze za pět závodů či provozů. U těchto závodů (jejichž RN představují 59,5 % z celkových RN všech uvedených staveb) se průměrná zisková návratnost vyvíjela v jednotlivých obdobích následujícím způsobem:

poslední projekty	12,6 roku
ZVS	5,8 roku
1986 – skutečnost	6,8 roku

Projektovaná úroveň zisku by zajistila u celého souboru 19 realizovaných staveb rentabilitu základních fondů ve výši 7,1 %. V době provádění ZVS se úroveň rentability výrazně zvyšuje na 13,2 %, což vysoko překračuje rentabilitu základních fondů dosahovanou ve VHJ jako celku v roce 1986 (= 9,0 %), je však nižší než rentabilita plánovaná pro obor na cílový rok 8. pětiletky, kdy má dosáhnout 13,8 %.

Samostatné závody očekávaly podle projektové dokumentace průměrnou rentabilitu základních fondů 7,0 %, při ZVS však již dosáhly 15,5 % a do roku 1986 jejich rentabilita částečně poklesla na 13,3 %.

Příznivý vývoj efektivnosti nově vybudovaných kapacit byl v drůbežářském průmyslu způsoben zejména tím, že rostly poměrně rychle celkové výkony (při ZVS byly již o 24,1 % vyšší než očekávaly projekty), přičemž celkové náklady na ně vynaložené relativně klesly (proti projektům se absolutně zvyšují jen

o 20,3 %). Zčásti je míra efektivnosti zvyšována i úsporami investičních nákladů proti jejich projektované výši.

Částečný pokles efektivnosti v dalším období po ZVS je způsoben nepříznivým vývojem nákladovosti.

V nově budovaných samostatných závodech a provozech je dosahována (1986) produktivita práce zhruba o 25 % vyšší než ve VHJ jako celku. Produktivita práce v jednotlivých časových etapách byla přitom následující (v Kčs výkonů na pracovníka):

	doba hodnocení	produktivita práce
nové závody (provozy)	projekty	712 572
	ZVS	865 912
z toho samostatné závody	projekty	726 950
	ZVS	908 716
	1986	887 790
VHJ celkem	1986	713 741

V oboru masného průmyslu byly předmětem hodnocení zejména investiční akce, u nichž bylo provedeno závěrečné vyhodnocení staveb. Jde o 10 závodů nové výstavby o RN 3 266,6 mil. Kčs a o tři závody, u nichž byla provedena rekonstrukce. Jejich RN představují 70,9 mil. Kčs.

Očekávaná míra efektivnosti vynaložených prostředků charakterizovaná ukazateli návratnosti ze zisku (přírůstku zisku) měla dosáhnout podle poslední projektové dokumentace u nové výstavby v průměru 8,8 roku, u rekonstrukcí 2,8 roku. U jednotlivých staveb byla očekávána doba návratnosti 0,9 až 17,3 roku, takže všechny investiční akce splňovaly předpoklad efektivního investování.

Při závěrečném vyhodnocení staveb po uvedení jednotlivých staveb do trvalého užívání bylo však v průměru dosaženo mnohem nepříznivějších výsledků — u nové výstavby činila průměrná doba návratnosti nákladů zahrnovaných do plánu investiční výstavby ze zisku 27,7 roku, u staveb rekonstrukčních nebyly hodnocené stavby v souhrnu vůbec návratné.

Z deseti hodnocených staveb nové výstavby byly v této době čtyři akce naprosto neefektivní, tři akce podprůměrně efektivní a jen tři akce vykazovaly progresivní úroveň návratnosti.

Důvodem nízké ekonomické efektivnosti vybudovaných staveb při závěrečném vyhodnocení je zejména skutečnost, že plánovaných parametrů má být podle náběhových křivek jednotlivých staveb dosahováno teprve po více než pěti letech od uvedení do provozu.

V dalších letech se úroveň dosahovaných hospodářských výsledků většinou výrazně zlepšila. V roce 1986 (tj. po třech až jedenácti letech provozu jednotlivých závodů) bylo u většiny z nich dosaženo příznivé doby návratnosti ze zisku v době od 5,0 do 11,8 roku. U dvou závodů činila doba návratnosti ze zisku 17,9 až 21,4 roku. V jednom závodě byla v roce 1986 (po čtyřech letech provozu) výroba stále ztrátová. V průměru bylo u realizovaných akcí nové výstavby dosaženo návratnosti ze zisku 13,5 roku. Po 77 měsících průměrné doby provozu nových závodů bylo v roce 1986 dosaženo 71,1 % projektované úrovně rentability.

Neplnění plánované úrovně celkové ekonomické efektivnosti realizovaných staveb bylo vyvoláno především neplněním projektovaných nákladů na výrobu. Zatímco objem výroby byl již v době provádění ZVS proti projektovaným představám překročen na 103,6 %, došlo ve stejnou dobu proti záměrům projektů ke zvýšení celkových nákladů na 107,5 %. V roce 1986 dochází již k překročení plánovaného objemu výkonů na 142,3 %, zatímco celkové náklady na výrobu se proti projektům zvýšily na 146,4 %. Rychlejší zvýšení nákladů se výrazně promítá do pl-

nění plánovaného zisku. Snížení zisku proti projektům představuje v době provádění ZVS plnění jeho plánované výše na 31,6 %. V roce 1986 je u staveb dosahováno v průměru stále jen 64,7 % plánovaného zisku.

Efektivnost investiční výstavby je v uplynulém období v masném průmyslu intenzívně ovlivňována i změnami cen, což je logické s ohledem na poměrně dlouhé období, které je předmětem analýzy efektivnosti realizovaných závodů. V této době bylo provedeno několik cenových úprav, které nejen změnily ceny výrobků masného průmyslu, ale i ceny materiálových a dalších vstupů do masné výroby. To mělo za následek změnu rentability výroby v celém masném průmyslu. Vliv tohoto faktoru lze obtížně kvantifikovat.

Pokud by bylo dosaženo projektované úrovně rentability staveb, umožnilo by to částečné zvýšení průměrné míry rentability fondů dosahované ve výrobním oboru. V průměru byla ve VHJ jako celku dosažena v roce 1986 rentabilita základních fondů ve výši 9,6 %, zatímco projekty je uvažováno u realizovaných novostaveb cca 10,1 %.

Při ZVS bylo u akcí nové výstavby dosaženo fondové rentability pouhých 3,2 %. Do roku 1986 rentabilita základních fondů výrazně stoupala — dosahuje 6,6 %, přesto je v této době o 31,1 % nižší než celoooborově dosažený průměr a o 43,5 % nižší než u zbývajících závodů masného průmyslu. V porovnání s rentabilitou, které má být dosaženo v roce 1990 (= 16,1 %), je rentabilita nižší, což výrazně snižuje možnost dosáhnout ve VHJ plánovaných úkolů v tvorbě zisku.

Nově vybudované závody mají v roce 1986 proti průměru za VHJ o 33,9 % a v porovnání s ostatními závody o 53,9 % vyšší produktivitu práce.

V pivovarsko-sladařském průmyslu bylo předmětem zájmu 14 investičních akcí nové výstavby či rekonstrukcí 13 závodů a provozů o celkových RN (hlava I—XI) 1 038,7 mil. Kčs. Z toho 735,7 mil. Kčs RN představují akce nové výstavby, 303,0 mil. Kčs RN akce rekonstrukční a modernizační.

Ze sledovaných investičních akcí bylo možno ekonomickou efektivnost (ve smyslu platné metodiky) vyjádřit pouze u akcí nové výstavby. Vzhledem k tomu, že u rekonstrukcí a modernizací nebyl uváděn stav jednotlivých ekonomických charakteristik před provedením rekonstrukce, nelze u nich zjistit efekt (změnu parametrů) vyvolaný investováním.

Projekty předpokládaly, že ve všech závodech bude dosaženo relativně velmi progresivní návratnosti vynaložených investičních prostředků ze zisku v průměru za 8,5 roku. V době provádění ZVS (které bylo ve výrobním oboru zajišťováno v průměru za 38,6 měsíce od doby uvedení do provozu) byla dosažená míra efektivnosti celého souboru staveb podprůměrná (návratnost činila 21,9 roku). Přitom většina staveb byla v této době zcela neefektivní.

Teprve po dalších více než 66 měsících (tj. celkem po 105 měsících od doby uvedení do provozu) bylo v roce 1986 dosaženo průměrné návratnosti ze zisku 12,7 roku (což je méně než 70 % projektované úrovně efektivnosti). To představuje rentabilitu základních fondů 6,9 %. Ve stejnou dobu bylo ve VHJ jako celku dosaženo rentability 6,8 %, přičemž cílovým úkolem 8. pětiletky je dosažení 7,8 %. Přes neplnění projektovaných parametrů tedy efektivnost nově vybudovaných výrobních kapacit (které se podílejí na celkovém stavu základních fondů oboru v roce 1986 cca 8 %) splňuje v roce 1986 i cílové úkoly oboru v roce 1990.

Projektovaných záměrů ve výši zisku nebylo dosaženo především proto, že dochází k relativnímu růstu celkových nákladů na výrobu.

K ještě nepříznivějšímu vývoji dochází u závodů rekonstruovaných.

V době provádění ZVS je u rekonstrukcí náběh na projektované parametry poněkud příznivější než u nové výstavby (přestože je ZVS prováděno relativně dří-

ve po uvedení do provozu — v průměru po 19,6 měsíce), i zde však nedochází ke splnění projektovaných záměrů ani v roce 1986.

Stejně jako v případě ostatních oborů, může být i ve VHJ pivovarsko-sladařského průmyslu vývoj plnění projektovaných parametrů v objemu výroby i její ekonomice citelně ovlivňován změnami cen v průběhu sledovaného období.

Projektovaná i skutečně dosažená úroveň produktivity práce je jak u akcí nové výstavby, tak u akcí rekonstrukčních vyšší než u VHJ jako celku — v roce 1986 v průměru o 30,7 %. V porovnání s ostatními závody je produktivita práce u všech realizovaných akcí vyšší o 40,9 %.

I když pro hodnocení ekonomické úrovně jednotlivých staveb jsou rozhodující skutečně dosažené parametry po jejich uvedení do provozu či při dalším využívání výrobních kapacit a dále pak porovnání těchto výsledků s poslední projektovou dokumentací jednotlivých staveb, schválenou ministerstvy výstavby, FMTIR či SKVTŘI, dá se říci, že k výrazným změnám v úrovni jednotlivých technicko-ekonomických charakteristik staveb dochází i v průběhu jejich projektové přípravy.

S ohledem na dlouhodobost investiční výstavby, potíže při jejím finančním, ale i dodavatelském zajišťování apod. dochází k postupným změnám projektované úrovně celkové výše RN staveb, jejich věcné struktury, v termínech a celkové době výstavby, ale i v předpokládané ekonomické efektivnosti apod. Dosahují-li tyto změny větší intenzity, jsou důvodem k přepracování dokumentace příslušných staveb a k jejich nové registraci. Protože i úroveň těchto změn je významnou charakteristikou celkového průběhu investičního procesu, byl proveden orientační průzkum i této časové fáze investiční přípravy, a to na souboru akcí, který je poněkud užší než počet akcí, u nichž byla provedena prověrka Výborem lidové kontroly.

Analýza byla provedena u 48 staveb o celkových rozpočtových nákladech 6 476 mil. Kčs (z toho u 37 akcí nové výstavby a 11 rekonstrukcí).

Bylo zjištěno, že v době projektové přípravy — od prvního registrovaného projektu až po poslední vypracovaný projekt stavby — došlo z různých důvodů ke zvýšení celkových rozpočtových staveb (hlava I—XI rozpočtu) o 15,0 %, z toho u nákladů zařazovaných do plánu investiční výstavby (hlava II—VII rozpočtu) o 12,5 %.

V uvedeném období došlo u řady sledovaných akcí ke zvýšení očekávaného objemu výroby. Objem výkonů se měl v průměru zvýšit o 13,0 %. Růst výkonů nebyl spojen s relativním poklesem nákladů na výrobu. U staveb nových závodů se celkové náklady zvýšily o 16,3 %, značně vzrostly i u rekonstrukcí.

Důsledkem byl výrazný pokles očekávaného zisku a tím i ekonomické efektivnosti realizovaných staveb. U novostaveb se zisk snížil o 30,7 %.

Průměrná doba návratnosti vynaložených investičních nákladů ze zisku (hlava I—XI) se tak prodloužila u připravovaných novostaveb z výchozích 7,4 na 12,4 roku, tj. o 67,4 %. Návratnost vynaložených investic z přírůstku zisku u rekonstrukcí se prodloužila z 2,9 na 3,5 roku, tj. o 18,4 %. V každém případě i tak zůstala očekávaná míra efektivnosti na velmi optimistické úrovni.

U realizovaných staveb se v době projekční přípravy snížil i předpokládaný počet pracovníků — u novostaveb v průměru o 1,7 %, u rekonstrukcí o 5,7 %. Při poměrně výrazném růstu výroby zvyšuje se tak při upřesňování projekčních úvah ještě více produktivita práce — u novostaveb o 14,4 %.

Poměrně častým důvodem k provádění přeregistrace jednotlivých staveb je změna doby jejich výstavby.

U akcí nové výstavby došlo k prodloužení jejich původní průměrné doby výstavby z 56,7 na 74,1 měsíce — tj. o 17,4 měsíce. Přitom došlo k posunu začátku

doby jejich výstavby o 1,7 měsíce a jejich ukončení o 19,1 měsíce. Obdobně u rekonstrukcí se původní doba výstavby 35 měsíců prodloužila postupně až na 47,9 měsíce, tj. o 12,9 měsíce. Zahájení výstavby se přitom opozdilo o 2,7 a ukončení výstavby o 15,6 měsíce. V průměru za celý soubor sledovaných staveb představovalo průměrné očekávané prodloužení průběžné doby výstavby 17,1 měsíce při skluzu zahájení a ukončení výstavby o 1,8 a 18,9 měsíce.

Některé problémy spojené se zajišťováním plánované ekonomické efektivity

Jak ukázal rozbor dokumentace investičních akcí, které byly realizovány v uplynulém období, řada akcí, ač je projednávána a schvalována jejich registrací oborovými i resortními řídicími orgány, nespĺňuje od samého počátku projekční přípravy podmínky pro dosažení žádoucí míry ekonomické efektivity. Tyto investiční akce neumožňují pak následně po uvedení do provozu plnit náročné plánované úkoly ve sféře finančního plánu, charakterizované zejména růstem zisku.

Na tomto úseku je proto třeba zpřísnit — zejména u výrobních akcí — výběr realizovaných staveb a zlepšit v tomto smyslu i práci resortních odborných útvarů, ale i útvarů banky, která je rozhodující organizací, zajišťující žádoucí úroveň efektivity výstavby. Jak vyplývá z řady stanovisek projednávaných v průběhu závěrečných vyhodnocení staveb, banka kladně hodnotí skutečně dosažené výsledky i v případech, kdy je dosaženo ztráty (pokud je tato ztráta nižší než uvádí dřívější dokumentace).

Zásadně je třeba při hodnocení efektivity zlepšit využívání různých srovnávacích základů — a to nejen těch, které uvádějí úroveň výsledků, jichž má dosáhnout VĚJ jako celek, ale i THŮ staveb, údajů za jiné již realizované stavby apod. Srovnávací varianty jsou v dokumentaci potravinářských staveb používány zcela výjimečně.

Aby byly uvažované akce investiční výstavby zařazeny do plánu, je u nich velmi často uváděna optimistická úroveň ukazatelů, která není či nemůže být splněna. Pokud k efektivní úrovni ekonomických výsledků později u akcí dojde, je to vzhledem k dlouhodobosti realizace investiční výstavby často jen proto, že výrobnímu oboru je třeba při následných cenových úpravách zajistit takovou úroveň průměrné rentability, která by umožnila tvorbu jednotlivých fondů pro financování jeho potřeb (investičních, mzdových apod.).

Jak ukázala dokumentace připravovaná ke zdůvodnění tzv. modernizačního programu potravinářského průmyslu pro období 8. pětiletky, jednotlivé VĚJ nemají v současné době dostatečný přehled či představu o tom, jakými investičními akcemi efektivně zajistit dosažení plánovaných úkolů ve sféře výroby, produktivity práce, zejména však úkolů souvisejících se zabezpečením plánované tvorby zisku (mimo jiné i proto, že plánované záměry plánu jsou často nereálné — viz dosavadní výsledky realizace 8. pětiletky).

„Úspěšnost“ kontroly skutečné úrovně parametrů je často zvyšována (např. při ZVS) tím, že jsou cílené parametry porovnávány s úrovní ukazatelů, kterých by v dané době mělo být dosaženo podle tzv. náběhové křivky (přičemž doba náběhu na parametry cílového roku je u některých staveb poměrně dlouhá). Někdy jsou při vyhodnocování uváděna porovnání pouze s údaji cílovými, které ještě dosaženy nebyly — zejména pokud jde o údaje kapacitní. Při ZVS jsou často sledovány pouze skutečně dosažené kapacitní možnosti, nikoliv skutečná výroba, což vy-

hodnocení „vylepšuje“ — kapacitní možnosti jsou totiž většinou realizovány v porovnání s projekty beze změn, nebo jsou dokonce zvýšeny.

V dosavadní investiční praxi je v potravinářském průmyslu často jednostranně dávana investory přednost nové investiční výstavbě. Důvodem jsou obvykle problémy spojené se zajišťováním provozu v rekonstruovaných závodech (při nemožnosti je dočasně vyřadit z provozu), jindy okolnost, že není známa efektivnost jednotlivých forem zajištění investiční výstavby, protože podrobnější dokumentace uvažovaných staveb se ve všech případech provádí pouze na předem zvolenou variantu věcného řešení.

Proto není ani v dokumentacích staveb uváděn ukazatel tzv. převedených nákladů, který měl být podle představ autorů současné metodiky hodnocení efektivnosti investic hlavním kritériem výběru nejeftivnější varianty řešení.

Posuzování ekonomické efektivnosti rekonstrukcí a modernizací je ztíženo tím, že ve většině případů je efekt rekonstrukce dán nejen změnou jednotlivých parametrů hodnocené výrobní kapacity (jak vyžadují metodické pokyny pro hodnocení efektivnosti investic) — např. zisku jako souhrnného ukazatele, ale i částí efektů dosahovaných v dosud užívaném závodě, protože bez investování by je nebylo možné dosahovat, příp. by se výrazně snížily. Přesnější vyjádření celkových důsledků investování do stávajících závodů (dílcích výrobních kapacit) je proto velmi obtížné a může být často prováděno i spekulativně, protože je lze nesnadno verifikovat.

Omezenou hodnotu má ze stejného důvodu i projektová dokumentace jednotlivých po sobě jdoucích etap rekonstrukce stávajících závodů, jejichž provádění se stává zejména větších závodů potravinářského průmyslu běžnou praxí (např. v pivovarském průmyslu apod.). Skutečné výsledky jednotlivých časových etap výstavby si nelze ověřit. Údaje dokumentace jednotlivých etap na sebe proto často nenavazují. U řady investičních akcí realizovaných po etapách není dokonce někdy prováděno ani závěrečné vyhodnocení staveb po jejich uvedení do provozu.

Při hodnocení staveb (např. při ZVS) jsou pro porovnání často uváděny údaje za čtyři po sobě jdoucí čtvrtletí dvou kalendářních let. Může to vést k dílčímu ovlivňování výsledků porovnání nejen tím, že lze zvolit ke srovnání v podstatě libovolné a tedy relativně nejvýhodnější období, ale výsledky lze upravit i časovým vyrovnáváním a rozpouštěním některých nákladů v rámci kalendářního roku.

Za ne zcela objektivní lze z obdobného důvodu považovat dokumentace za stavby (i nové výstavby), kterými je realizován provoz, za který není vedena samostatná účetní evidence. Ekonomické výsledky provozu lze navíc (např. pro účely ZVS) snadno ovlivňovat subjektivním rozvrhováním zejména režijních nákladů celého závodu. Velmi často jsou tak při ZVS dosahovány výsledky zcela totožné s dokumentací, která byla vypracována před řadou let.

Obdobnou vypovídací hodnotu mají i dokumentace požadované za realizace SZNR, kde není pochopitelně vedena nejen samostatná účetní evidence o realizované akci, ale většinou ani podklady operativně technické evidence, které by dokumentovaly dosažení dílčích „slibovaných“ efektů. Opatření, které má vést ke zvýšení objektivnosti uváděných údajů požadovaných dokumentací (aby se slibované efekty paralelně promítaly do plánu výkonů, plánu práce, finančního plánu i do výkonových či spotřebních norem), není vůbec plněno.

U řady dokumentací staveb (registračních či evidenčních listů) jsou běžné zcela evidentní chyby, které se dokonce opakují po několik po sobě jdoucích přeregistrací (není např. předpokládáno zvýšení výkonů, i když rostou celkové náklady a zvyšuje se i zisk, obdobně je předpokládána změna nákladů bez změny výkonů a zisku a podobně; pravidelná je změna rozpočtových nákladů stavby a jejich věcné struktury, která se vůbec nepromítá do ekonomických charakteristik provozu

změněnými odpisy). Kontrole a logice vazeb jednotlivých ukazatelů není věnována zpracovateli dokumentace ani odbornými kontrolními a řídicími útvary nadřízených orgánů vždy dostatečná pozornost.

Dokumentovaná výše zisku nenavazuje často na údaje výsledovky účetní evidence či finančního plánu a je upravována o některé finanční náklady. Je tak často umožněno ukazatele efektivnosti stavby fiktivně zvyšovat.

Ekonomická efektivnost realizovaných závodů je v potravinářském průmyslu výrazně snižována jejich nízkým časovým využitím. Již na úrovni projektové dokumentace je předpokládán často jen jednosměnný provoz, příp. je úroveň směnnosti velmi nízká a pohybuje se zhruba na výši dosahované u ostatních, dříve vybudovaných závodů VHH. Přitom je zřejmé, že jen v souvislosti s novou investiční výstavbou nebo většími rekonstrukcemi lze vzájemně kapacitně dimenzovat úroveň jednotlivých na sebe navazujících činností v závodě tak, aby bylo možno stávající nedostatečnou úroveň průměrného časového využití základních fondů a ucelených výrobních kapacit zvýšit. Nejsou tak dodržována ani závazná doporučení k zajištění žádoucí směnnosti v nově budovaných závodech. Směnnost je někdy dokonce později záměrně snižována realizací dalších dílčích investičních akcí (především SZNR).

V této souvislosti je třeba doporučit i prověrku zásad tzv. kapacitního plánování na úseku potravinářského průmyslu, vydávaných FMZVŽ, a to nejen za účelem prověření doporučovaných pracovních režimů na některých úsecích potravinářské výroby, ale i s ohledem na nezbytné sjednocení používaných zásad v podmínkách ČSR a SSR.

HLAVNÍ ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

Pro další rozvoj výrobní základny potravinářského průmyslu má rozhodující význam důsledné prosazování opatření zajišťujících maximální efektivnost investiční výstavby, a to jak ve stadiu přípravy staveb, tak následné realizace výstavby i využívání vybudovaných výrobních kapacit.

Výstavba realizovaná v současné době nesplňuje u značné části akcí podmínky efektivního investování. Ve zbývajících letech 8. pětiletky a zejména pak v 9. pětiletce v podmínkách samofinancování investičních potřeb bude proto třeba — ve vlastním zájmu investorů — nejen zpřísnit výběr jednotlivých investičních akcí, ale dosáhnout zejména podstatného zvýšení jejich skutečné ekonomické efektivnosti.

U staveb realizovaných v potravinářském průmyslu v uplynulém období dochází u většiny akcí k oddalování zahájení i ukončení výstavby a k prodlužování průměrné doby jejich výstavby.

Rozbor dokumentace staveb i skutečně dosažených výsledků za investiční akce nad 10 mil. Kčs, realizované po roce 1975 v hlavních oborech potravinářského průmyslu ukazuje, že předpokládaná i skutečně dosažená úroveň ekonomické efektivnosti je většinou (s výjimkou drůbežářského průmyslu) nízká a přes její postupné zvyšování neumožňuje splnění cílů 8. pětiletky či očekávaných úkolů 9. pětiletky. Často zhoršuje i průměrnou úroveň efektivnosti ostatních výrobních kapacit jednotlivých VHH.

Úkoly na úseku tvorby zisku požadované v 8. pětiletce jsou v relaci k hodnotě základních fondů, kterými by měly být především zabezpečovány, v jednotlivých výrobních oborech podstatně odlišné, což vyžaduje v různých VHH dosa-

hování podstatně odlišné úrovně efektivnosti budovaných závodů či pořizovaných základních fondů. Nová úprava velkoobchodních cen by měla tento nesoulad zásadněji vyřešit.

V současné době nemají jednotlivé VHJ, ale ani odvětvové řídicí orgány dostatečný přehled o tom, jak celkovým rozsahem své investiční výstavby (realizací staveb či pořizováním SZNR) efektivně zajistit dosažení plánovaných výrobních úkolů (včetně zvyšování jakosti, růstu exportní schopnosti apod.), růst produktivity práce a zejména plánovanou tvorbu zisku v 8. pětiletce i její očekávaný růst v období 9. pětiletky.

Při optimistických odhadech je zřejmé, že při dosahované (u některých akcí dokonce zatím jen očekávané) úrovni efektivnosti jednotlivých akcí modernizačního investičního programu i státního cílového programu technického rozvoje by bylo možné v potravinářském průmyslu dosáhnout jen cca 30 % plánem očekávaného přírůstku zisku, přičemž různými neinvestičními cestami (lepším využitím stávajících základních fondů, snížením ztrát a zejména pak výrobkovými inovacemi) by bylo třeba zajišťovat podstatnou část plánovaného přírůstku zisku.

Zvýšení podílu investiční výstavby na zajištění tvorby zisku i ostatních plánovaných úkolů je proto nezbytně spojeno s urychleným vypracováním uceleného programu rozvoje potravinářského strojírenství (zejména v dodavatelských resortech), spojeného s podstatným zvýšením technicko-ekonomické úrovně strojů a zařízení vyráběných pro potravinářský průmysl. Změny je třeba dosáhnout i při dovozu progresivní techniky ze zemí RVHP i států nesocialistických.

Nezbytnou podmínkou dalšího rozvoje výrobní základny potravinářského průmyslu, spojeného se samofinancováním jeho investiční výstavby, je i zrealizování představ o možnosti tvorby zisku a jeho dalšího růstu v jednotlivých VHJ, na něž jsou vázány i ekonomické normativy pro tvorbu zdrojů na financování investičních potřeb. Nereálné představy o tvorbě celkových zdrojů jsou v současné době vážnou překážkou dalšího rozvoje samotné výrobní základny potravinářského průmyslu.

U realizovaných staveb nové výstavby i akcí rekonstrukčních a modernizačních je dosahováno nízkého využití výrobních možností — již projektovou dokumentací je věcné řešení staveb dimenzováno tak, že je často předpokládáno využití jen v jedné směně či při nízké úrovni směnnosti nepřevyšující její dosavadní úroveň ve VHJ jako celku. I na tomto úseku bude třeba dosáhnout výrazného zlepšení.

S tím souvisí i potřeba zdokonalení a prohloubení kapacitního plánování na úseku potravinářské výroby.

Literatura

DVOŘÁK, J.: Efektivnost jednotlivých forem investiční výstavby v potravinářském průmyslu [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVž 1984.

DVOŘÁK, J.: Zajištění plánované ekonomické efektivnosti při realizaci investiční výstavby v potravinářském průmyslu. [Závěrečná zpráva.] Praha, VÚEZVž 1987.

Jednotné metodické pokyny pro vypracování návrhu pětiletého plánu na léta 1986–1990 a návrhu prováděcího plánu na rok 1986.

Podkladové údaje pro ověření VLK ČSR, SSR a ČSSR o snižování investiční náročnosti rozvoje vybraných oborů potravinářského průmyslu.

Registrační a evidenční listy projektových úkolů vybraných investičních akcí.

Směrnice č. 17/1981 FMTIR o hodnocení efektivnosti investic.

Údaje závěrečných technicko-ekonomických vyhodnocení vybraných investičních akcí.

Došlo 21. 4. 1988

DVOŘÁK J., Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Praha

Zajištění ekonomické efektivity při realizaci investiční výstavby v potravinářském průmyslu

Zeměd. Ekon., 34, 1988, č. 12, s. 943–956. — lit. 8, res. čes., rus., angl., něm.

investice, základní prostředky, projektová dokumentace staveb, závěrečné vyhodnocení staveb, efektivnost investic, rozpočtové náklady staveb, výsledky výzkumu

Článek hodnotí problematiku efektivity investiční výstavby v potravinářském průmyslu. Při dokumentaci očekávané a skutečně dosažené efektivity staveb nad 10 mil. Kčs rozpočtových nákladů realizovaných v nejdůležitějších oborech potravinářského průmyslu ČSSR po roce 1975 analyzuje zejména úroveň návratnosti vynaložených investic, ekonomické výsledky provozu hodnocených závodů a dobu jejich výstavby. Jsou diskutovány některé problémy spojené se zajišťováním plánované ekonomické efektivity staveb i strojů nezahrnovaných do rozpočtu staveb.

ДВОРЖАК Я., Научно-исследовательский институт экономики сельского хозяйства и продовольствия, Прага

Обеспечение экономической эффективности при реализации капитального строительства в пищевой промышленности

Zeměd. Ekon., 34, 1988, № 12, с. 943–956. — лит. 8, рез. чешск., русск., англ., нем.

капиталовложения, основные средства, проектная документация зданий и сооружений, конечная оценка зданий и сооружений, эффективность капиталовложений, сметные строительные расходы, результаты исследования

В статье рассматривается проблематика эффективности капитального строительства в пищевой промышленности. При оценке предусматриваемой и фактической эффективности строительства объектов в важнейших отраслях пищевой промышленности ЧССР после 1975 года со сметной стоимостью свыше 10 млн. крон, характеризуются прежде всего уровень окупаемости капиталовложений, экономические результаты деятельности анализируемых объектов и сроки их строительства. Рассматриваются отдельные проблемы, связанные с обеспечением плановой экономической эффективности зданий, сооружений и машин, не включаемых в смету строительства.

DVOŘÁK J., Economic Research Institute for Agriculture and Food, Praha

Economic Effectiveness of Capital Construction in the Food Industry

Zeměd. Ekon., 34, 1988, No. 12, pp. 943–956. — refs 8, summaries in cs, ru, en, de

investments, basic means, project documentation of constructions, final evaluation of constructions, effectiveness of investments, budgetary costs of constructions, results of research

Evaluated are the problems of effectiveness of capital construction within the food industry. At the documentation of the expected and reached effectiveness of the constructions exceeding 10 mil. Kčs of budgetary costs, realized in the most important sectors of the ČSSR food industry after the year 1975, mainly the level of return-rate of the investments, economic results of the production of the evaluated enterprises and the time of their construction are analysed. Discussed are some problems connected with fulfilling the planned economic effectiveness of the constructions and machines not included into the budget.

Die Sicherung ökonomischen Effektivität bei der Durchführung des Investitionsbaus in der Lebensmittelindustrie

Zeměd. Ekon., 34, 1988, Nr. 12, S. 943–956. — Lit. 8, Zus. in Tschech., Russ., Engl., Dtech.

Investitionen, Grundmittel, Bauprojektdokumente, Bauendbewertung, Investitionseffektivität, Baubudgetkosten, Forschungsergebnisse

Im Beitrag wird die Problematik der Effektivität des Investbaus in der Lebensmittelindustrie bewertet. In den Dokumenten der erwarteten und der tatsächlichen Effektivität der Bauten mit über 10 Millionen Baukosten, die in den wichtigsten Zweigen der Lebensmittelindustrie der ČSSR nach 1975 realisiert worden sind, werden insbesondere das Niveau der Amortisation der getätigten Investitionen, die ökonomischen Ergebnisse der Tätigkeit der bewerteten Betriebe und die Bauzeit bewertet. Diskutiert werden einigen Probleme der Sicherung der geplanten Effektivität der Bauten verbunden sind, sowie der Anlagen, die nicht in die Baukosten einbezahlt worden waren.

Adresa autora:

Ing. Jaroslav Dvořák, Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Mánesova 75,
120 58 Praha 2

CONTENTS

Janíček F.: The Effect of Changes in the Availability and Structure of the Basic Means on the Results of Economy of Cooperative Farms 909

Novák K., Maca E.: A Possibility of Evaluating the Changes in the Economy and its Development in Agricultural Enterprises 923

Perlín C., Knížková H.: Production Possibilities and Effectiveness of Production of the Sources of Saccharides in the CSSR 933

Dvořák J.: Economic Effectiveness of Capital Construction in the Food Industry 943

Supplement
Statistical Surveys of the Czechoslovak and Foreign Agriculture
(Nonagricultural Activities on Cooperative Farms and State Farms)

INHALT

Janíček F.: Einfluß der Veränderungen des Ausstattungsgrades und der Struktur der Grundmittel auf die Wirtschaftsergebnisse der LPG 909

Novák K., Maca E.: Möglichkeiten der Bewertung der Veränderungen des Niveaus und der Entwicklung der Wirtschaftstätigkeit der Landwirtschaftsbetriebe 923

Perlín C., Knížková H.: Produktionsmöglichkeiten und Effektivität der Produktion von Sacharidenquellen in der ČSSR 933

Dvořák J.: Die Sicherung der ökonomischen bei der Durchführung des Investitionsbaus in der Lebensmittelindustrie 943

Anlage
Statistische Übersichten über die tschechoslowakische und ausländische Landwirtschaft
(Nichtlandwirtschaftliche Tätigkeit in unseren LPG und VEG)

Vědecký časopis ZEMĚDELSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozbor a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru ekonomiky zemědělství a potravinářského průmyslu. Vydává Československá akademie zemědělská — Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství. Vychází měsíčně. Redakce: 120 56 Praha 2, Slezská 7, telefon 25 75 41, 25 44 51. Celoroční předplatné Kčs 120,—. Vytiskl Tisk, knižní výroba, n. p., Brno, závod 3, 737 36 Český Těšín.

© Ústav vědeckotechnických informací pro zemědělství, Praha 1988.

Rozšiřuje PNS. Informace o předplatném podá a objednávky přijímá každá administrace PNS, pošta, doručovatel a PNS-ÚED Praha, závod 01 — AOT, Kafkova 19, 160 00 Praha 6, PNS-ÚED Praha, závod 02, Obránců míru 2, 656 07 Brno, PNS-ÚED Praha, závod 03, Gottwaldova tř. 206, 709 90 Ostrava 9. Objednávky do zahraničí — PNS-ÚED Praha, závod 04, Příbramská 1, 250 02 Příbram, PNS-ÚED Praha, závod 05, administrace

STATISTICKÉ PŘEHLEDY

o československém a zahraničním zemědělství
PŘÍLOHA ČÍSLA 12 ČASOPISU ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

ČÍSLO
9
1988

NEZEMĚDĚLSKÁ ČINNOST V JZD
A STÁTNÍCH STATCÍCH

Vývoj tržeb podle druhu činnosti a zisku z přidružené výroby JZD

Rok	Tržby ¹⁾ v mil. Kčs					Podíl na celkových tržbách z výrobních činností (v %) tržeb			Zisk z přidružené výroby v mil. Kčs	Podíl zisku z PV na celkovém zisku v %
	z výrobních činností celkem	v tom								
		ze zemědělské výroby	z přidružené výroby	z ostatních výr. činností ²⁾	z aktivová-ní investic	ze zemědělské výroby	z přidružené výroby	z ostatních výr. činností ²⁾		
ČSSR										
1980	68 093	53 122	7 074	4 883	3 014	78,0	10,4	7,2	1 947	30,2
1985	95 488	67 208	16 699	5 136	6 445	70,4	17,5	5,4	3 939	39,0
1986	98 077	67 222	19 281	5 250	6 324	68,5	19,7	5,4	4 604	54,4
1987	101 212	68 078	21 432	5 882	6 020	67,3	21,2	5,6	5 403	65,6
ČSR										
1980	44 187	35 780	3 832	2 843	1 732	81,0	8,7	6,4	979	23,1
1985	62 598	45 826	9 190	3 276	4 306	73,2	14,7	5,2	1 766	24,6
1986	64 307	45 650	11 079	3 294	4 284	71,0	17,2	5,1	2 157	36,4
1987	66 143	45 862	12 547	3 656	4 078	69,3	19,0	5,5	2 769	51,2
SSR										
1980	23 906	17 342	3 242	2 040	1 282	72,5	13,6	8,5	968	43,7
1985	32 890	21 382	7 509	1 860	2 139	65,0	22,8	5,7	2 173	73,9
1986	33 770	21 572	8 202	1 956	2 040	63,9	24,3	5,8	2 447	96,0
1987	35 069	22 216	8 885	2 026	1 942	63,3	25,3	5,8	2 634	93,2

¹⁾ tržby z realizace vč. aktivování investic (bez daně z obrátu, bez dotací k tržbám a jiných upravujících položek)

²⁾ tržby z „jiných výrob“ a z „pomocných činností“

Vedle činnosti provozované jako přidružená výroba a povolované ONV mohou JZD poskytovat příležitostně, ojediněle a krátkodobě jiným organizacím nebo občanům také práce a služby provozované v rámci „pomocných činností“ patřících do hlavního předmětu činnosti JZD a zahrnujících činnosti, které zabezpečují především plynulý průběh zemědělské výroby ve vlastním podniku. O rozsahu těchto činností pro cizí svědčí tržby za ně.

Podklad: Účetní výkazy

Vývoj počtu stálých manuálních pracovníků JZD podle druhu činnosti (průměrný evidenční počet ve fyzických osobách)

Rok	Počet stálých manuálních pracovníků						Podíl (v %) na celkovém počtu stálých manuálních pracovníků		
	celkem	v tom							
		rostlinná výroba	živočišná výroba	zemědělská výroba celkem	přidružená výroba	ostatní činnosti ¹⁾	zemědělská výroba	přidružená výroba	ostatní činnosti ¹⁾
ČSSR									
1980	512 567	170 861	185 494	356 355	33 254	122 958	69,5	6,5	24,0
1985	509 343	146 676	170 844	317 520	54 082	137 741	62,3	10,6	27,1
1986	509 467	141 564	168 510	310 074	59 687	139 706	60,9	11,7	27,4
1987	508 502	135 061	165 638	300 699	66 163	141 640	59,1	13,0	27,9
ČSR									
1980	295 306	94 221	112 573	206 794	15 545	72 967	70,0	5,3	24,7
1985	288 538	79 685	102 126	181 811	23 239	83 488	63,0	8,1	28,9
1986	289 195	76 866	100 600	177 466	26 939	84 790	61,4	9,3	29,3
1987	289 402	73 117	98 992	172 109	31 070	86 223	59,5	10,7	29,8
SSR									
1980	217 261	76 640	72 921	149 561	17 709	49 991	68,8	8,2	23,0
1985	220 805	66 991	68 718	135 709	30 843	54 253	61,4	14,0	24,6
1986	220 272	64 698	67 910	132 608	32 748	54 916	60,2	14,9	24,9
1987	219 100	61 944	66 646	128 590	35 093	55 417	58,7	16,0	25,3

¹⁾ manuální pracovníci v dílnách a řemeslníci, ve stavebních četách a skupinách, řidiči nákladních aut a závozníci a ostatní manuální pracovníci

Podklad: Výkaz Zem P 1 – 04

Tržby a zisk z přidružené výroby JZD podle krajů

Území, kraj	Tržby z přidružené výroby				Zisk z přidružené výroby				Podíl v %			
	v tis. Kčs		na 1 ha zem. půdy v Kčs		v tis. Kčs		na 1 ha zem. půdy v Kčs		tržeb z PV na celkových tržbách z výr. činností (vč. aktivování investic)		zisku z PV na celkovém zisku	
	1985	1987	1985	1987	1985	1987	1985	1987	1985	1987	1985	1987
ČSSR	16 698 525	21 432 199	3 898	4 995	3 939 167	5 402 824	919	1 259	17,5	21,2	39,0	65,6
ČSR	9 189 274	12 547 124	3 519	4 802	1 765 729	2 768 547	676	1 060	14,7	19,0	24,6	51,2
SSR	7 509 251	8 885 075	4 488	5 294	2 173 438	2 634 277	1 299	1 570	22,8	25,3	73,9	93,2
Středočeský	758 156	1 194 561	1 685	2 660	224 591	337 309	499	751	8,0	12,3	24,9	60,9
Jihočeský	216 170	360 752	534	894	34 466	86 135	85	213	3,1	5,1	4,1	17,6
Západočeský	163 342	231 026	750	1 060	30 515	47 873	140	220	4,1	5,8	6,9	23,1
Severočeský	557 567	583 807	4 612	4 837	127 006	143 864	1 051	1 192	17,6	18,2	41,7	60,2
Východočeský	862 548	1 116 030	1 876	2 407	155 603	253 721	338	547	8,5	10,7	14,0	35,7
Jihomoravský	5 160 064	7 200 104	7 804	10 913	903 964	1 490 473	1 367	2 259	25,3	31,5	33,8	61,0
Severomoravský	1 471 427	1 860 844	4 958	6 246	289 584	409 172	976	1 373	17,6	20,9	32,4	53,7
Západoslovenský	2 134 670	2 680 778	3 025	3 780	565 537	767 738	801	1 083	12,8	15,6	26,9	46,8
Středoslovenský	2 511 042	2 863 414	5 274	5 996	695 117	824 290	1 460	1 726	31,4	33,0	126,1	136,5
Východoslovenský	2 863 539	3 340 883	5 830	6 795	912 784	1 042 249	1 858	2 120	35,0	36,1	322,7	178,6

Podklad: Účetní výkazy

Stálí manuální pracovníci JZD podle druhu činnosti v jednotlivých krajích (průměrný evidenční počet ve fyzických osobách)

Území, kraj	Počet stálých manuálních pracovníků						Podíl (v %) na celkovém počtu stálých manuálních pracovníků					
	zemědělská výroba		přidružená výroba		ostatní činnosti ¹⁾		zemědělská výroba		přidružená výroba		ostatní činnosti ¹⁾	
	1985	1987	1985	1987	1985	1987	1985	1987	1985	1987	1985	1987
ČSSR	317 520	300 699	54 082	66 163	137 741	141 640	62,3	59,1	10,6	13,0	27,1	27,9
ČSR	181 811	172 109	23 239	31 070	83 488	86 223	63,0	59,5	8,1	10,7	28,9	29,8
SSR	135 709	128 590	30 843	35 093	54 253	55 417	61,4	58,7	14,0	16,0	24,6	25,3
Středočeský	28 981	26 590	3 734	5 514	13 432	13 656	62,8	58,1	8,1	12,1	29,1	29,8
Jihočeský	24 583	23 059	597	1 067	9 308	9 643	71,3	68,3	1,7	3,2	27,0	28,5
Západočeský	12 968	12 403	567	882	5 144	5 369	69,4	66,5	3,0	4,7	27,6	28,8
Severočeský	8 233	7 852	1 909	2 095	3 966	4 131	58,4	55,8	13,5	14,9	28,1	29,3
Východočeský	32 629	31 574	2 936	3 828	15 012	15 068	64,5	62,6	5,8	7,6	29,7	29,8
Jihomoravský	51 398	48 901	8 261	11 226	24 621	26 142	61,0	56,7	9,8	13,0	29,2	30,3
Severomoravský	23 019	21 730	5 235	6 458	12 005	12 214	57,2	53,8	13,0	16,0	29,8	30,2
Západoslovenský	61 960	58 384	7 891	9 854	23 585	23 540	66,3	63,6	8,5	10,7	25,2	25,7
Středoslovenský	35 422	33 098	10 706	12 360	14 966	15 220	58,0	54,5	17,5	20,4	24,5	25,1
Východoslovenský	38 327	37 108	12 246	12 879	15 702	16 657	57,8	55,7	18,5	19,3	23,7	25,0

¹⁾ manuální pracovníci v dílnách, řemeslníci ve stavebních četách a skupinách, řidiči nákladních aut a závozníci a ostatní manuální pracovníci

Podklad: Výkaz Zem P 1 – 04

Tržby podle druhu činnosti a zisk z přidružené výroby v JZD v jednotlivých výrobních oblastech v roce 1986

Výrobní oblast	Tržby ¹⁾ bez aktivování investic na 1 ha zemědělské půdy v Kčs				Podíl na celkových tržbách z výrobních činností bez aktivování investic (v %)			Zisk z při- družené výroby na 1 ha zem. půdy v Kčs	Podíl zisku z PV na celkovém zisku v %
	z výrobních činností celkem	z toho z							
		zemědělské výroby	přidružené výroby	ostatních výrobních činností ²⁾	zemědělská výroba	přidružená výroba	ostatní výr. činnosti ²⁾		
ČSSR									
Kukuřičná	22 246	17 297	3 378	1 571	77,8	15,2	7,0	869	39,5
Řepařská	23 505	19 109	3 116	1 280	81,3	13,3	5,4	809	32,9
Bramborářská	21 493	14 948	5 549	996	69,6	25,8	4,6	1 147	67,4
Bramb.-ovesná	19 495	13 603	4 735	1 157	69,8	24,3	5,9	1 230	69,2
Horská	16 394	8 604	6 492	1 298	52,5	39,6	7,9	1 602	114,2
Celkem	21 419	15 692	4 501	1 226	73,3	21,0	5,7	1 062	54,4
ČSR									
Kukuřičná	29 552	20 212	5 304	4 036	68,4	17,9	13,7	910	20,9
Řepařská	24 486	20 518	2 633	1 335	83,8	10,8	5,4	633	23,0
Bramborářská	22 195	16 019	5 186	990	72,2	23,4	4,4	882	47,5
Bramb.-ovesná	19 973	14 954	3 903	1 116	74,9	19,5	5,6	863	47,1
Horská	24 004	12 959	9 281	1 764	54,0	38,7	7,3	1 816	83,8
Celkem	23 007	17 498	4 246	1 263	76,0	18,5	5,5	827	36,4
SSR									
Kukuřičná	21 307	16 922	3 131	1 254	79,4	14,7	5,9	864	44,8
Řepařská	19 670	13 603	5 002	1 065	69,2	25,4	5,4	1 499	113,2
Bramborářská	18 895	10 984	6 895	1 016	58,1	36,5	5,4	2 129	188,7
Bramb.-ovesná	17 981	9 327	7 368	1 286	51,9	41,0	7,1	2 391	149,3
Horská	14 187	7 341	5 684	1 162	51,7	40,1	8,2	1 540	130,3
Celkem	18 945	12 880	4 897	1 168	68,0	25,8	6,2	1 428	96,0

¹⁾ tržby z realizace bez aktivování investic (bez daně z obrátu, bez dotací k tržbám a jiných upravujících položek)

²⁾ tržby z „jiných výrob“ a „pomocných činností“

Podklad: Účetní výkazy

Vývoj tržeb podle druhu činnosti a zisku z vedlejší činnosti státních statků

Rok	Tržby ¹⁾ v mil. Kčs					Podíl na celkových tržbách z výrobních činností (v %) tržeb			Zisk z vedlejší činnosti v mil. Kčs	Podíl zisku z vedlejší činnosti na celkovém zisku v %
	z výrobních činností celkem	v tom				ze země- dělské výroby	z nezeměděl. výr. činností ²⁾			
		ze země- dělské výroby	z nezeměděl. výr. činností ²⁾		z aktivov- ání investic		celkem	z toho z vedl. činnosti		
			celkem	z toho z vedl. činnosti						
ČSSR										
1980	15 620	12 856	1 909	.	855	82,3	12,2	.	.	.
1985	20 969	16 689	2 508	.	1 722	79,6	12,0	.	.	.
1986	21 109	16 709	2 792	960	1 608	79,2	13,2	4,6	249	16,6
1987 ³⁾	23 123	18 507	2 962	1 482	1 654	80,0	12,8	6,4	346	23,1
ČSR										
1980	11 589	9 615	1 402	.	572	83,0	21,1	.	.	.
1985	15 873	12 729	1 784	.	1 360	80,2	11,2	.	.	.
1986	15 867	12 757	1 896	485	1 214	80,4	12,0	3,1	111	8,8
1987 ³⁾	17 737	14 488	1 944	789	1 305	81,7	11,0	4,5	151	12,0
SSR										
1980	4 031	3 241	507	.	283	80,4	12,6	.	.	.
1985	5 096	3 960	724	.	412	77,7	14,2	.	.	.
1986	5 242	3 952	896	475	394	75,4	17,1	9,1	138	59,8
1987 ³⁾	5 386	4 019	1 018	693	349	74,6	18,9	12,9	195	78,8

¹⁾ tržby z realizace včetně aktivování investic (bez daně z obrátu, bez dotací k tržbám a jiných upravujících položek)

²⁾ tržby z „jiných výrob“, z „pomocných činností“ a z „vedlejší činnosti“, odpovídající přidružené výrobě v JZD

³⁾ všechny ukazatele vč. velkovýkrmů, které od 1. 1. 1987 byly začleněny do státních statků

Podklad: účetní výkazy

Vývoj počtu stálých dělníků státních statků podle druhu činnosti (průměrný evidenční počet ve fyzických osobách)

Rok	Počet stálých dělníků						Podíl (v %) na celkovém počtu stálých dělníků		
	celkem	v tom							
		rostlinná výroba	živočišná výroba	zemědělská výroba celkem	nezemědělské výr. činnosti ¹⁾		zemědělská výroba	nezemědělské výrob. činnosti ¹⁾	
celkem	z toho vedlejší činnost				celkem	z toho vedlejší činnost			
ČSSR									
1980	115 908	34 956	43 870	78 826	37 082	.	68,0	32,0	.
1985	112 710	29 823	40 301	70 124	42 586	.	62,2	37,8	.
1986	112 197	28 699	39 183	67 882	44 315	2 996	60,5	39,5	2,7
1987 ²⁾	118 542	29 095	41 535	70 630	47 912	4 002	59,6	40,4	3,4
ČSR									
1980	81 525	24 209	30 745	54 954	26 571	.	67,4	32,6	.
1985	80 626	20 663	28 727	49 390	31 236	.	61,3	38,7	.
1986	80 174	19 923	27 875	47 798	32 376	1 372	59,6	40,4	1,7
1987 ²⁾	86 341	20 545	30 312	50 857	35 484	1 886	58,9	41,1	2,2
SSR									
1980	34 383	10 747	13 125	23 872	10 511	.	69,4	30,6	.
1985	32 084	9 160	11 574	20 734	11 350	.	64,6	35,4	.
1986	32 023	8 776	11 308	20 084	11 939	1 624	62,7	37,3	5,1
1987 ²⁾	32 201	8 550	11 223	19 773	12 428	2 116	61,4	38,6	6,6

¹⁾ dělníci v dílnách a řemeslníci, ve stavebních četách a skupinách, řidiči nákladních aut a závozníci a ostatní dělníci včetně dělníků ve vedlejší činnosti

²⁾ všechny ukazatele vč. velkovýkrmů

Podklad: výkaz Zem P 1-04

Tržby z nezemědělské výrobní činnosti¹⁾ a zisk z vedlejší činnosti ve státních statcích²⁾ podle krajů

Území, kraj	Tržby z nezemědělské výrobní činnosti v tis. Kčs			Tržby z nezemědělské činnosti na 1 ha z. p. v Kčs			Podíl tržeb z nezem. výr. čin. na celkových tržbách z výr. čin. (vč. aktivování investic)			Zisk z vedlejší činnosti v roce 1987		
	celkem		z toho z vedl. čin.	celkem		z toho z vedl. čin.	celkem		z toho z vedl. čin.	v tis. Kčs	na 1 ha z. p. v Kčs	podíl na celkovém zisku v %
	1985	1987		1985	1987		1985	1987				
	1985	1987	1987	1985	1987	1987	1985	1987	1987	1985	1987	1987
ČSSR	2 508 319	2 962 455	1 482 311	1 793	2 037	1 019	12,0	12,8	6,4	346 316	238	23,1
ČSR	1 784 535	1 944 587	788 935	1 716	1 772	719	11,2	11,0	4,4	150 848	137	12,0
SSR	723 784	1 017 868	693 376	2 018	2 851	1 942	14,2	18,9	12,9	195 468	548	78,8
Středočeský	183 786	231 157	92 042	1 156	1 444	575	6,5	8,1	3,2	25 353	158	36,4
Jihočeský	220 577	272 170	142 905	2 263	2 415	1 268	17,7	15,3	8,0	34 752	308	17,4
Západočeský	525 838	482 229	245 119	2 221	2 000	1 017	15,1	14,2	7,2	35 424	147	10,4
Severočeský	126 946	152 534	4 687	611	715	22	4,8	5,3	0,2	747	4	0,8
Východočeský	91 817	142 502	40 222	819	1 125	318	5,6	6,5	1,8	10 100	79	7,5
Jihomoravský	252 412	271 243	144 717	2 963	2 810	1 499	14,1	21,2	11,3	27 429	284	15,5
Severomoravský	383 159	392 752	119 243	2 693	2 668	810	17,1	15,8	4,8	17 043	116	7,3
Západoslovenský	232 202	299 003	167 189	2 004	2 688	1 503	10,0	13,2	7,4	39 462	355	31,2
Středoslovenský	349 337	427 540	333 638	2 817	3 345	2 696	22,3	25,5	19,9	102 154	825	169,2
Východoslovenský	142 245	291 325	192 549	1 198	2 389	1 579	11,9	20,2	13,3	53 852	442	44,0

¹⁾ tržby z „jiných výrob“, z „pomocných činností“ a z „vedlejší činnosti“, odpovídající přidružené výrobě v JZD

²⁾ v r. 1987 všechny ukazatele vč. velkovýkrmn

Podklad: účetní výkazy

Stálí dělníci státních statků podle druhu činnosti v jednotlivých krajích (průměrný evidenční počet ve fyzických osobách)

Území, kraj	Počet stálých dělníků					Podíl (v %) na celkovém počtu stálých dělníků				
	zemědělská výroba		nezem. výr. činnosti ¹⁾			zemědělská výroba		nezem. výr. činnosti ¹⁾		
			celkem		z toho z vedl. činnosti			celkem		z toho z vedl. činnosti
	1985	1987 ²⁾	1985	1987 ²⁾	1987 ²⁾	1985	1987 ²⁾	1985	1987 ²⁾	1987 ²⁾
ČSSR	70 124	70 630	42 586	47 912	4 002	62,2	59,6	37,8	40,4	3,4
ČSR	49 390	50 857	31 236	35 484	1 886	61,3	58,9	38,7	41,1	2,2
SSR	20 734	19 773	11 350	12 428	2 116	64,6	61,4	35,4	38,6	6,6
Středočeský	8 429	7 911	4 532	5 061	368	65,0	61,0	35,0	39,0	2,8
Jihočeský	4 253	5 069	3 269	4 085	325	56,5	55,4	43,5	44,6	3,6
Západočeský	9 736	9 298	7 165	7 661	58	57,6	54,8	42,4	45,2	0,3
Severočeský	9 120	9 224	5 486	5 922	73	62,4	60,9	37,6	39,1	0,5
Východočeský	5 484	6 348	3 170	3 984	214	63,4	61,4	36,6	38,6	2,1
Jihomoravský	5 118	5 609	3 105	3 757	547	62,2	59,9	37,8	40,1	5,8
Severomoravský	7 250	7 398	4 509	5 014	301	61,6	59,6	38,4	40,4	2,4
Západoslovenský	8 148	7 571	4 023	4 087	377	66,9	64,9	33,1	35,1	3,2
Středoslovenský	6 576	6 319	3 914	4 242	1 102	62,7	59,8	37,3	40,2	10,4
Východoslovenský	6 010	5 883	3 413	4 099	637	63,8	58,9	36,2	41,1	6,4

¹⁾ dělníci v dílnách a řemeslníci, ve stavebních četách a skupinách, řidiči nákladních aut a závozníci a ostatní dělníci vč. dělníků ve vedlejší činnosti

²⁾ všechny ukazatele vč. velkovýkrmů

Podklad: výkaz Zem P 1 – 04

Tržby podle druhu činnosti a zisk z vedlejší činnosti ve státních statcích v jednotlivých výrobních oblastech v roce 1986

Výrobní oblast	Tržby ¹⁾ bez aktivování investic na 1 ha z. p. v Kčs				Podíl na celkových tržbách z výrobních činností bez aktivo- vání investic (v %) tržeb			Zisk z vedlejší činnosti na 1 ha z. p. v Kčs	Podíl zisku z vedlejší činnosti na celko- vém zisku v %
	z výrobních činností celkem	z toho			ze země- dělské výroby	z nezemědělské výr. činnosti ²⁾			
		ze země- dělské výroby	z nezemědělské výr. činnosti ²⁾			celkem	z toho z vedl. činnosti		
			celkem	z toho z vedl. činnosti					
ČSSR									
Kukuřičná	18 713	16 675	2 038	562	89,1	10,9	3,0	146	11,4
Řepařská	16 156	14 645	1 511	530	90,6	9,4	3,3	142	16,3
Bramborářská	14 097	12 423	1 674	282	88,1	11,9	2,0	110	9,6
Bramb.-ovesná	11 671	9 793	1 877	830	83,9	16,1	7,1	245	28,6
Horská	12 211	9 379	2 832	1 218	76,8	23,2	10,0	237	19,0
Celkem	14 007	12 001	2 006	690	85,7	14,3	4,9	179	16,6
ČSR									
Kukuřičná	20 833	18 821	2 011	—	90,3	9,7	—	—	—
Řepařská	16 984	15 420	1 565	505	90,8	9,2	3,0	124	12,4
Bramborářská	14 370	12 725	1 645	248	88,6	11,4	1,7	92	7,5
Bramb.-ovesná	11 739	10 500	1 239	376	89,4	10,6	3,2	90	8,7
Horská	12 637	9 917	2 720	849	78,5	21,5	6,7	140	9,2
Celkem	14 144	12 314	1 830	469	87,1	12,9	3,3	108	8,8
SSR									
Kukuřičná	18 212	16 169	2 044	694	88,8	11,2	3,8	181	15,8
Řepařská	11 968	10 740	1 228	633	89,7	10,3	5,3	227	76,3
Bramborářská	12 172	10 295	1 877	523	84,6	15,4	4,3	235	40,8
Bramb.-ovesná	11 453	7 544	3 909	2 274	65,9	34,1	19,9	741	241,8
Horská	10 980	7 822	3 158	2 286	71,2	28,8	20,8	519	108,2
Celkem	13 608	11 092	2 515	1 333	81,5	18,5	9,8	387	59,8

¹⁾ tržby z realizace bez aktivování investic (bez daně z obrátu, bez dotací k tržbám a jiných upravujících položek)

²⁾ tržby z „jiných výrob“, a „pomocných činností“ a „vedlejší činnosti“

Podklad: účetní výkazy